

DD 2022/69

Redelijke wetsuitleg

S.R. Bakker & D. Bektesevic, datum 23-11-2022

Datum	23-11-2022
Auteur	S.R. Bakker & D. Bektesevic ^[1]
JCDI	JCDI:ADS678275:1
Vakgebied(en)	Strafrecht algemeen (V)

69.1 HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO6672, NJ 2004/523.

“De geschiedenis van de totstandkoming van het tweede lid van art. 87 Sv leert dat de wetgever voor de verdachte de mogelijkheid heeft willen openen om hoger beroep aan te tekenen tegen een afwijzende beslissing van de rechtbank op een verzoek tot opheffing of op een verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis, doch dat dit niet zou mogen leiden tot nodeloze belemmeringen voor een snelle afhandeling van de zaak. Aan de verdachte is de keuze gelaten appèl in te stellen tegen de afwijzing door de rechtbank van een door hem ingediend schorsingsverzoek dan wel tegen de afwijzing van een door hem ingediend verzoek tot opheffing van de voorlopige hechtenis. Beoogd is dat de verdachte slechts eenmaal zou kunnen appelleren. Dit is - gebrekkig - tot uitdrukking gebracht door de woorden “voor de eerste maal” in de bepaling op te nemen. Een redelijke wetstoepassing brengt mee, mede in aanmerking genomen dat voor een beperking tot het eerste verzoek iedere redengeving in de wetsgeschiedenis ontbreekt, bedoelde woorden zo uit te leggen dat daarmee tot uitdrukking wordt gebracht dat de verdachte slechts eenmaal van de in het tweede lid van art. 87 Sv geboden appèlmogelijkheid gebruik kan maken, ongeacht of dit de afwijzing betreft van het eerste dan wel van een later aan de rechtbank gedaan verzoek.

Het oordeel van het Hof dat de verdachte niet-ontvankelijk is in zijn hoger beroep tegen de afwijzing van het door hem gedane verzoek tot opheffing van de voorlopige hechtenis omdat de verdachte eerder een verzoek tot schorsing van de voorlopige hechtenis had gedaan dat was afgewezen, tegen welke beslissing de verdachte geen hoger beroep had ingesteld, getuigt, nu het de keuzevrijheid van de verdachte miskent om te bepalen tegen welke beslissing tot afwijzing van een verzoek appèl wordt ingesteld, van een verkeerde rechtsopvatting omtrent art. 87, tweede lid, Sv.”

69.2 HR 25 februari 2003, ECLI:NL:HR:2003:AE9658, NJ 2003/572.

“Het middel behelst de klacht dat het Hof aan het in de tenlastelegging onder 4 en 5 opgenomen bestanddeel ‘in de uitoefening van zijn bediening’ als bedoeld in art. 366 Sr een onjuiste betekenis heeft toegekend, althans dat uit de gebezigde bewijsmiddelen niet kan volgen dat de verdachte in de uitoefening van zijn bediening handelde. (...)

Volgens de Memorie van Toelichting behelst deze bepaling het volgende, voorzover hier van belang:

‘Tot het wezen der knevelarij wordt vereischt:

1. dat de ambtenaar iets vordert of ontvangt hetgeen hij wist niet verschuldigd te zijn;
2. dat hij dit in de uitoefening zijner bediening doet;
3. dat hij het heeft doen voorkomen alsof het gevorderde of ontvangene werkelijk verschuldigd was, hetzij aan hem zelven, hetzij aan een ander ambtenaar, hetzij aan eene openbare kas.' (Smidt III, p. 70)

Aan de orde is de vraag wat in de genoemde bepaling moet worden verstaan onder de woorden 'in de uitoefening van zijn bediening'. De Hoge Raad heeft zich over die vraag uitgesproken bij arrest van 17 oktober 1892, W 6275. Onder verwijzing naar onder meer dat arrest neemt het middel tot uitgangspunt dat de verdachte de vordering tot betaling niet deed 'in de uitoefening van zijn bediening' aangezien niet is kunnen blijken dat de verdachte 'belast was met het innen van leges voor een huwelijk noch dat het innen van geld ten behoeve van de vreemdelingendienst tot zijn takenpakket behoorde'. Daarmee wordt het standpunt ingenomen dat de ambtenaar om strafbaar te zijn gedragingen moet hebben verricht die rechtstreeks voortvloeien uit de aan zijn ambt verbonden taakuitoefening en bevoegdheden.

Noch uit de tekst van art. 366 Sr noch uit de geschiedenis van de totstandkoming van die bepaling valt af te leiden dat de daar bedoelde gedragingen slechts strafbaar zijn in het in het middel voorgestane geval.

Een redelijke uitleg van die bepaling brengt mee dat met de bewoordingen 'in de uitoefening van zijn bediening' niet de eis wordt gesteld dat de gedragingen van de ambtenaar rechtstreeks voortvloeien uit de aan zijn ambt verbonden taakuitoefening en bevoegdheden, maar dat zijn ambt hem tot het verrichten van die gedragingen in staat stelt."

69.3 HR 15 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:1993, NJ 2022/195 m.nt. R.J.B. Schutgens.

"Het cassatiemiddel klaagt dat het hof artikel 2.5 lid 2 van de Algemene Plaatselijke Verordening Amsterdam 2008 (hierna: APV) onjuist heeft uitgelegd en daarom ten onrechte heeft geoordeeld dat het bewezenverklaarde strafbaar is. (...)

De tenlastelegging en de bewezenverklaring zijn toegesneden op artikel 2.5 lid 1 van de APV, zoals dit gold ten tijde van het bewezenverklaarde. Dit artikel luidt sinds de inwerkingtreding ervan op 1 november 2008:

- " Het is verboden op door de burgemeester aangewezen wegen, met inbegrip van daaraan gelegen
1. voor publiek toegankelijke gebouwen, messen of andere zaken die als steekwapen kunnen worden gebruikt bij zich te hebben.
  2. Het verbod geldt niet voor wapens als bedoeld in artikel 2 van de Wet wapens en munitie en evenmin voor andere zaken die als steekwapen kunnen worden gebruikt mits deze zaken zodanig zijn ingepakt dat zij niet geschikt zijn voor onmiddellijk gebruik."

De toelichting op artikel 2.5 van de APV houdt het volgende in:

"Op grond van deze bepaling kan de burgemeester gebieden aanwijzen, waarin het voorhanden hebben van messen en andere voorwerpen die als steekwapen kunnen worden gebruikt, verboden is. Een gebiedsaanwijzing voor het messenverbod gaat overigens vaak samen met de aanwijzing van een gebied als overlastgebied.

De Wet wapens en munitie is gericht op de bescherming van de persoonlijke vrijheid en lichamelijke integriteit tegen wapengeweld, terwijl artikel 2.5 ziet op de bescherming van de openbare orde tegen aantasting daarvan. Vanuit dat motief mag men in een aangewezen gebied geen enkel mes of ander voorwerp dat als steekwapen kan worden gebruikt, op of aan de weg bij zich hebben.

Het verbod geldt niet voor messen en andere zaken waarvan het dragen al door de Wet wapens en munitie

verboden is, en evenmin voor andere voorwerpen die zodanig zijn ingepakt dat zij niet direct als steekwapen gebruikt kunnen worden”. (...)

Het in artikel 2.5 lid 1 APV opgenomen verbod strekt blijkens de daarop gegeven toelichting en zijn plaatsing in de paragraaf “Openbare orde, overlast en veiligheid” tot het voorkomen van aantasting van de openbare orde alsook tot het bevorderen van de veiligheid. Het tweede lid van dit artikel bepaalt dat het verbod niet geldt voor wapens als bedoeld in artikel 2 WWM, en evenmin voor andere voorwerpen die zodanig zijn ingepakt dat zij niet direct als steekwapen gebruikt kunnen worden.

Gelet op de strekking van deze bepaling en op wat in de conclusie van de advocaat-generaal onder 23 en 24 is opgemerkt over het wettelijke systeem en de wetsgeschiedenis brengt een redelijke uitleg van artikel 2.5 lid 2 APV mee dat het in het eerste lid bedoelde verbod niet geldt voor wapens als bedoeld in artikel 2 WWM en ook niet voor andere voorwerpen die zodanig zijn ingepakt dat zij niet geschikt zijn voor onmiddellijk gebruik.

Door anders te oordelen en aan te nemen dat de in artikel 2.5 lid 2 APV neergelegde uitzonderingsbepaling niet van toepassing is op messen, heeft het hof blijk gegeven van een te beperkte en dus onjuiste uitleg van artikel 2.5 lid 2 APV.

Het cassatiemiddel slaagt.

Nu het bewezenverklaarde op de openbare weg in een tas bij zich hebben van een aardappelschilmes met een rubber om het lemmet als schede niet een bij de WWM strafbaar gesteld feit betreft, noch onder enige andere strafbepaling valt, heeft het hof het ten laste van de verdachte bewezenverklaarde feit ten onrechte strafbaar geoordeeld.”

69.4 HR 15 juni 2021, ECLI:NL:HR:2021:806, NJ 2021/238.

“Naar aanleiding van het cassatiemiddel merkt de Hoge Raad nog het volgende op.

Artikel 421 lid 4 Sv luidt:

“Indien geen hoger beroep is ingesteld, kan de benadeelde partij tegen het deel van het vonnis waarbij haar vordering is afgewezen, tegen deze afwijzing in hoger beroep komen bij het gerechtshof. De tweede afdeling van de Zesde Titel van Boek II is niet van toepassing. De bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering inzake het rechtsgeding in hoger beroep en cassatie zijn van overeenkomstige toepassing. Voor het geding wordt geen griffierecht geheven.”

In artikel 421 lid 4 Sv is voor het geval waarin de strafrechter in eerste aanleg een inhoudelijk afwijzend oordeel heeft gegeven over de vordering van de benadeelde partij en de verdachte noch het openbaar ministerie hoger beroep heeft ingesteld tegen het strafvonnis, bepaald dat de benadeelde partij tegen het deel van het vonnis waarbij haar vordering is afgewezen in hoger beroep kan komen bij het gerechtshof. Op dat geding zijn de bepalingen van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering met betrekking tot het rechtsgeding in hoger beroep en cassatie van overeenkomstige toepassing. Met deze regeling wordt - zoals ook tot uitdrukking komt in [Kamerstukken II 1991/92, 21345, nr. 11](#) - beoogd te voorkomen dat de benadeelde partij, doordat haar vordering door de strafrechter in eerste aanleg inhoudelijk is beoordeeld, geen mogelijkheid meer heeft om het oordeel van een hogere rechter in te roepen.

Een redelijke wetsuitleg brengt mee dat onder de situatie dat geen hoger beroep is ingesteld, ook moet worden begrepen het geval waarin de verdachte of het openbaar ministerie wel hoger beroep heeft ingesteld, maar in dat beroep niet-ontvankelijk wordt verklaard, dan wel het door de verdachte of het openbaar ministerie ingestelde hoger beroep tijdig is ingetrokken. Ook dan geldt dat de benadeelde partij haar vordering tot schadevergoeding, voor zover deze in eerste aanleg door de strafrechter is afgewezen, in hoger beroep aan de burgerlijke rechter kan voorleggen. Deze uitleg strookt met de hiervoor genoemde strekking van artikel 421 lid 4 Sv. De termijn waarbinnen het hoger beroep in dergelijke gevallen moet worden ingesteld, vangt - in

zoverre in afwijking van artikel 339 lid 1 Rv - aan op de dag na die waarop de benadeelde partij als gevolg van de toepassing van artikel 366b lid 1 Sv ermee bekend is gemaakt dat het vonnis van de strafrechter in eerste aanleg onherroepelijk is geworden.”

69.5 HR 12 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0426, NJ 2007/347.

“De middelen klagen dat uit de gebezigde bewijsmiddelen niet kan worden afgeleid dat het handelen van de verdachte schadelijk is geweest voor het natuurschoon onderscheidenlijk het natuurschoon van het beschermde natuurmonument. De middelen lenen zich voor gezamenlijke bespreking. (...)

Een redelijke wetsuitleg brengt, mede in het licht van de door de Advocaat-Generaal in zijn aan dit arrest gehechte conclusie onder 12-14 weergegeven wetsgeschiedenis, mee dat een gedraging die in strijd is met een vergunningsvoorwaarde als bedoeld in art. 12, eerste lid, Natuurbeschermingswet moet worden aangemerkt als een in dit artikel strafbaar gestelde gedraging. Deze uitleg strookt met de strekking van de Natuurbeschermingswet, te weten de bescherming van het natuurschoon en in het bijzonder de natuurwetenschappelijke betekenis van een beschermd natuurmonument.”

69.6 HR 15 april 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4199, NJ 2008/249.

“Het middel is gericht tegen de gegeven vrijspraak en bevat de klacht dat het Hof ten onrechte niet bewezen heeft geacht dat de verdachte gebruik heeft gemaakt van het openbaar vervoer. (...)

De tenlastelegging is toegesneden op art. 70 Wet personenvervoer 2000 (hierna: WPV 2000). Daarom moet de in de tenlastelegging voorkomende uitdrukking ‘gebruik maken van openbaar vervoer’ geacht worden aldaar te zijn gebezigd in dezelfde betekenis als daaraan toekomt in dat artikel.

Het begrip ‘gebruik maken van het openbaar vervoer’ wordt in de WPV 2000 noch in het BPV 2000 nader gedefinieerd. Ook de wetsgeschiedenis bevat geen nadere toelichting op dit begrip. (...)

Ingevolge art. 47, eerste lid aanhef en onder a, BPV 2000 dient de reiziger zich van een vervoersbewijs te hebben voorzien voordat hij hetzij het vervoermiddel betreedt, hetzij een gedeelte van een station of halte betreedt waar hij blijkens duidelijke aanwijzingen van de vervoerder in het bezit moet zijn van een geldig vervoersbewijs. De reiziger die aan deze verplichting niet heeft voldaan, is op grond van art. 48, tweede lid, BPV 2000 een boete verschuldigd. Door betaling van die boete vervalt het recht tot strafvervolgning ter zake van overtreding van art. 70, eerste lid, WPV 2000, zoals in art. 48, zevende lid, BPV 2000 is bepaald. Aldus gaat het BPV 2000 ervan uit dat de reiziger die art. 47, eerste lid, BPV 2000 niet naleeft strafbaar is op grond van art. 70, eerste lid, WPV 2000.

Gelet op de, uit het voorgaande blijkende nauwe samenhang tussen de WPV 2000 en het BPV 2000 en op doel en strekking van art. 70 WPV 2000 brengt een redelijke wetsuitleg mee dat voor de betekenis van het begrip ‘gebruik maken van het openbaar vervoer’ als bedoeld in art. 70, eerste lid, WPV 2000 aansluiting wordt gezocht bij het bepaalde in art. 47, eerste lid, BPV 2000 en deze woorden aldus worden uitgelegd dat hiervan ook sprake is zodra een reiziger het vervoermiddel betreedt.

Het vorenoverwogene leidt tot het oordeel dat de opvatting van het Hof dat geen sprake was van ‘het gebruik maken van het openbaar vervoer’ indien een reiziger zonder geldig vervoersbewijs in een voor vertrek gereedstaande trein is gestapt, blijk geeft van een te beperkte opvatting omtrent dit begrip en dus onjuist is.”

69.7 HR 16 januari 2001, ECLI:NL:HR:2001:ZD2105, NJ 2001/379 m.nt. J. de Hullu.

“In het middel wordt met rechts- en motiveringsklachten opgekomen tegen het oordeel van het Hof dat de verdachte zich heeft schuldig gemaakt aan ‘deelneming aan een vechterij’. Daartoe wordt aangevoerd dat die deelneming pas strafbaar is als men feitelijk heeft opgetreden in de aanval of vechterij en op het slagveld als strijder of aanvaller doende is geweest. Betoogd wordt dat de verdachte niet aanwezig geweest is op het stuk land waar, toen hij verscheen, werd gevochten en dat de bewijsmiddelen de mogelijkheid openlaten dat hij eerst verscheen nadat het bewezenverklaarde letsel reeds was toegebracht. (...)

In de Memorie van Toelichting staat over deze bepaling onder meer het volgende:

‘Bij een aanval of een vechterij waarin een groot aantal personen zijn betrokken, kunnen zeer ernstige verwondingen worden toegebracht zonder dat het mogelijk is met juistheid te bepalen, in welke mate iedere afzonderlijke strijder daaraan schuldig is.

Hoe uitgebreider en verwoeder de aanval of vechterij wordt, hoe meer personen daaraan deelnemen, hoe meer slagtoffers er vallen, des te bezwaarlijker zal het in den regel zijn, een volledig bewijs te leveren omtrent het aandeel, dat ieder in dit bedrijf toekomt. Noodzakelijk is het mitsdien, het opzettelijk deelnemen aan dergelijk bedrijf als zoodanig te treffen met eene matige straf, zoodra iemand zwaar lichamelijk letsel heeft geleden of van het leven is beroofd.’ (H.J. Smidt en J.W. Smidt, Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, deel II, 2e druk H.D. Tjeenk Willink, Haarlem. 1891, blz 481).

In het licht van de hiervoor onder 4.4.2 weergegeven passage uit de Memorie van Toelichting brengt een redelijke wetsuitleg mee dat sprake kan zijn van deelneming aan een vechterij in de zin van art. 306 Sr in het geval van een daadwerkelijke bijdrage aan de vechterij. Het oordeel van het Hof dat de verdachte een zodanige bijdrage heeft geleverd doordat hij zich in de door het Hof vastgestelde omstandigheden heeft geschaard in de gelederen van een van de strijdende partijen, geeft geen blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is, mede gelet op de hiervoor onder 4.3.1 weergegeven verklaringen, niet onbegrijpelijk.”

69.8 HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1800, NJ 2022/68, m.nt. W.H. Vellinga

“Op grond van artikel 164 lid 1 WVV 1994 is de bestuurder van een motorrijtuig tegen wie proces-verbaal wordt opgemaakt ter zake van overtreding van een bij of krachtens deze wet vastgesteld voorschrift - kort gezegd - na een daartoe strekkende vordering van de politie verplicht tot overgifte van zijn rijbewijs. Een motorrijtuig besturen terwijl de overgifte van het rijbewijs is gevorderd dan wel dat bewijs is ingevorderd en niet is teruggegeven, is strafbaar op grond van artikel 9 lid 7 WVV 1994.

Volgens artikel 164 lid 4 WVV 1994 is de officier van justitie bevoegd om in de daar genoemde gevallen een ingevorderd rijbewijs - waaronder wordt verstaan een rijbewijs dat door de politie of het openbaar ministerie naar aanleiding van een vordering tot overgifte, als bedoeld in artikel 164 lid 1 WVV 1994, daadwerkelijk is ontvangen - onder zich te houden totdat de strafbeschikking onherroepelijk is geworden, de rechterlijke uitspraak in kracht van gewijsde is gegaan of, indien bij die strafbeschikking of uitspraak de bestuurder de bevoegdheid tot het besturen van motorrijtuigen onvoorwaardelijk is ontzegd, tot het tijdstip waarop de ontzegging is verstreken. In artikel 164 lid 6 WVV 1994 zijn als uitzondering op artikel 164 lid 4 WVV 1994 omstandigheden benoemd waarin de officier van justitie een ingevorderd rijbewijs aan de houder daarvan terug moet geven. Uit die bepaling volgt dat ook als een rechtsmiddel is ingesteld tegen de beslissing waarbij aan de verdachte de bevoegdheid tot het besturen van motorrijtuigen is ontzegd, de officier van justitie het rijbewijs dient terug te geven als het onvoorwaardelijke gedeelte van die ontzegging korter is dan â” of zodra het gelijk wordt aan â” de periode die het rijbewijs ingevorderd of ingehouden is geweest. (Vgl. HR 17 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:453.) Artikel 164 WVV 1994 houdt echter niet in wanneer de vordering tot overgifte haar rechtskracht verliest.

De wetgever heeft in de Wegenverkeerswet de rechtsgevolgen die zijn verbonden aan het ingevorderd of ingehouden zijn van het rijbewijs niet gelijkgesteld aan de gevolgen van het niet voldoen aan een vordering tot overgifte daarvan. Zo wordt bijvoorbeeld op grond van artikel 179 lid 6 WVV de tijd dat een rijbewijs ingevorderd en/of ingehouden is geweest bij het opleggen van een ontzegging van de rijbevoegdheid op de

duur van die ontzegging in mindering gebracht. Voor de tijd dat de verdachte nalatig is geweest aan de vordering tot overgifte van zijn rijbewijs te voldoen geldt dat niet.

Dit verschil in rechtsgevolgen neemt echter niet weg dat de vordering tot overgifte van het rijbewijs, net als de invordering en de inhouding van het rijbewijs, een veiligheidsmaatregel is die wordt genomen in afwachting van een strafbeschikking of een beslissing van de rechter ter zake het feit waarvoor de overgifte van het rijbewijs is gevorderd. Een redelijke wetsuitleg brengt daarom mee dat als een strafbeschikking is genomen of de rechter in de strafzaak over het feit waarvoor de overgifte van het rijbewijs is gevorderd heeft beslist, en bij die beschikking of beslissing aan de verdachte geen onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid is opgelegd, de vordering tot overgifte haar rechtskracht verliest, ook als tegen die beschikking of beslissing nog een rechtsmiddel kan worden ingesteld of is ingesteld.”

69.9 HR 21 april 2020, ECLI:NL:HR:2020:773, NJ 2020/329, m.nt. J.W. Ouwerkerk.

“ Artikel 260 Sv is ten aanzien van de dagvaarding in hoger beroep van overeenkomstige toepassing op de wijze zoals omschreven in artikel 412 lid 3 Sv. De artikelen 319 en 320 Sv zijn ingevolge artikel 415 lid 1 Sv van overeenkomstige toepassing in hoger beroep.

Op grond van artikel 260 lid 5 Sv moet aan de verdachte die de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst, een schriftelijke vertaling van de dagvaarding worden verstrekt, dan wel in ieder geval in een voor hem begrijpelijk taal schriftelijk mededeling worden gedaan van de plaats, datum en het tijdstip waarop de verdachte ter terechtzitting moet verschijnen, een korte omschrijving van het feit en de mededelingen, bedoeld in artikel 260 lid 3, tweede volzin, Sv en artikel 260 lid 4 Sv. Aan deze verplichting kan worden voldaan door het verstrekken van een integrale vertaling van de dagvaarding, dat wil zeggen een vertaling van de door het openbaar ministerie opgestelde dagvaarding met inbegrip van de mededelingen die daarin zijn opgenomen dan wel daarbij zijn gevoegd.

Het Wetboek van Strafvordering kent geen bepaling waarin artikel 260 lid 5 Sv van overeenkomstige toepassing is verklaard in de gevallen waarin het onderzoek wordt onderbroken of voor een bepaalde of onbepaalde tijd wordt geschorst als bedoeld in artikelen 319 en 320 Sv en de verdachte voor de nadere terechtzitting opnieuw wordt opgeroepen. Een redelijke wetsuitleg brengt evenwel met zich, mede in het licht van de wetsgeschiedenis zoals hiervoor weergegeven, dat ook in die gevallen ten aanzien van de verdachte het voorschrift van artikel 260 lid 5 Sv in acht wordt genomen.”

69.10 HR 11 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX0146, NJ 2013/241, m.nt. F.W. Bleichrodt.

“Ingevolge art. 80a, tweede lid, RO neemt de Hoge Raad een beslissing als bedoeld in het eerste lid niet dan na kennisneming van de schriftuur, houdende de middelen van cassatie, bedoeld in art. 437 Sv en, naar een redelijke wetsuitleg meebrengt, art. 447 Sv wat betreft beschikkingen.”

69.11 HR 18 november 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZD0858, NJ 1998/225, m.nt. J. de Hullu.

“Blijkens het proces-verbaal van de terechtzitting van het Hof van 5 juni 1995 is aldaar namens de verdachte onder meer het verweer gevoerd dat hij niet kan worden aangemerkt als ‘deelnemer’ aan de in de telastelegging onder 1 bedoelde organisatie, aangezien hij er niet van op de hoogte was dat de t-shirts ‘in strijd met de Europese regelgeving’ dan wel ‘op frauduleuze wijze’ vanuit China in de EG werden ingevoerd.

De in de bewezenverklaring overeenkomstig de telastelegging voorkomende term ‘deelgenomen’ is aldaar kennelijk gebezigd in de betekenis overeenkomende met die welke toekomt aan de term ‘deelneming’ in art.

Van het aan een organisatie als bedoeld in dat artikel deelnemen in de zin van die bepaling is slechts dan sprake, indien de betrokkene behoort tot het samenwerkingsverband en een aandeel heeft in, dan wel ondersteunt, gedragingen die strekken tot of rechtstreeks verband houden met de verwezenlijking van het in dat artikel bedoelde oogmerk (HR 29 januari 1991, *DD* 91 168 en 169).

Redelijke wetsuitleg brengt voorts mee dat voor deelneming in de zin van evengenoemd artikel voldoende is dat de betrokkene in zijn algemeenheid weet (in de zin van onvoorwaardelijk opzet) dat de organisatie tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven. De betrokkene behoeft dus geen wetenschap te hebben van één of verscheidene concrete misdrijven die door de organisatie worden beoogd.”

1. Inleiding

In deze rubriek staat de redelijke wetsuitleg - ook wel: redelijke wetstoepassing^[2] - centraal. Dit fenomeen komt in de jurisprudentie van de Hoge Raad menigmaal voorbij. De Hoge Raad overweegt dan dat ‘redelijke wetsuitleg met zich brengt dat ...’, gevolgd door de uitleg. In de beperkte strafrechtelijke literatuur die over dit thema voorhanden is, klinken kritische geluiden door.^[3] Wat is redelijke wetsuitleg eigenlijk, hoe verhoudt deze zich tot (andere) methoden van wetsinterpretatie en wat is de toegevoegde waarde van het expliciet bezigen van ‘een redelijke wetsuitleg’ in een overweging? In deze bijdrage wordt geprobeerd door middel van een jurisprudentieanalyse antwoord te geven op die vragen.

In de tweede paragraaf volgt ter plaatsbepaling een inleidende bespreking over interpretatiemethoden en de kwestie hoe de redelijke wetsuitleg zich daartoe verhoudt. Vervolgens komt in paragraaf drie de jurisprudentie van de Hoge Raad aan bod, waarbij in het bijzonder wordt stilgestaan bij de vraag of, en zo ja, hoe de Hoge Raad in zijn arresten de redelijke wetsuitleg beargumenteert. Hierna volgt een vierde paragraaf waarin wordt geanalyseerd in hoeverre patronen zijn te ontwaren met betrekking tot het bezigen en motiveren van ‘de redelijke wetsuitleg’, teneinde in paragraaf vijf (de aanwezigheid van) de toegevoegde waarde van de expliciete duiding te duiden. Tot slot worden in de zesde paragraaf enkele afsluitende opmerkingen gemaakt over de betekenis, functie en het belang van (het als zodanig spreken over) ‘een redelijke wetsuitleg’.

2. Wetsuitleg en -interpretatie door de rechter

2.1 Algemeen

Zowel in het materiële strafrecht als in het formele strafrecht zijn wettelijke bepalingen aan interpretatie onderhevig. De rechter stelt voor een specifiek geval de toepasselijkheid van een algemene regel vast en motiveert die vaststelling zo nodig. De aandacht in de literatuur gaat in dit kader met name uit naar de reikwijdte van strafbaarstellingen: kwesties als de toepasselijkheid van de diefstalbepaling bij het wegnemen van virtuele goederen,^[4] de toepasselijkheid van de strafbaarstelling van verkrachting met betrekking tot de afgedwongen tongzoen^[5] en de toepasselijkheid van de strafbaarstellingen van heling en witwassen met betrekking tot zelf gestolen goederen^[6] spreken tot de verbeelding. Daartoe blijft het echter, als gezegd, niet beperkt. Ook (in recente zaken) zijn bijvoorbeeld de afbakening van excepties,^[7] de reikwijdte van formeelstrafrechtelijke wettelijke voorwaarden^[8] en de (on)mogelijkheden met betrekking tot sanctiemodaliteiten^[9] onderwerp van interpretatie.

Het doel dat met interpretatie wordt beoogd te bereiken is het realiseren van resultaten die (zo veel mogelijk) aansluiten bij de doelstellingen van het strafrecht en passen binnen het rechtssysteem.^[10] Het bereiken van dat doel kan met zich brengen dat een bepaling extensief of restrictief moet worden geïnterpreteerd. Een blik op de jurisprudentie levert een veelvoud aan aanleidingen op die ten grondslag lijken te liggen aan het

gegeven dat de Hoge Raad in uiteenlopende kwesties, al dan niet in de sleutel van ‘redelijke wetsuitleg’, ruim of beperkt oordeelt omtrent de toepasselijkheid van een algemene regel op een specifiek geval.^[11] We onderscheiden er hier drie.^[12]

Als eerste aanleiding kan worden gewezen op de situatie waarbij de wetgever^[13] is tekortgeschoten of anderszins (bewust of onbewust)^[14] ruimte aan de rechter laat. Indien de wetgever is ‘vergeten’ iets te regelen c.q. toe te lichten of zich heeft ‘vergist’, kan door middel van rechterlijke interpretatie een leemte worden opgevuld. Ter illustratie: de wetgever heeft artikel 88 Sr, waarin is geregeld dat onder een ‘maand’ moet worden verstaan een tijd van 30 dagen, niet van overeenkomstige toepassing verklaard in de Wegenverkeerswet 1994. Tevens valt de bepaling niet onder de reikwijdte van de schakelbepaling van artikel 91 Sr en ‘zwijgt’ de parlementaire geschiedenis van de Wegenverkeerswet 1994 omtrent de precieze betekenis van de duur van op te leggen sancties. De Hoge Raad heeft, daarbij sprekend over ‘een redelijke wetstoepassing’, overwogen dat bij een op grond van artikel 179 WVW 1994 opgelegde ontzegging van de rijbevoegdheid onder een ‘maand’ wordt verstaan een periode van 30 dagen. ^[15] Een ander voorbeeld betreft de vergissing van de wetgever bij de vormgeving van artikel 36f Sr. De vraag rees of de schadevergoedingsmaatregel kon worden opgelegd in geval van schuldigverklaring zonder oplegging van straf (artikel 9a Sr), daar waar in artikel 36f Sr is opgenomen de situatie waarin iemand “bij rechterlijke uitspraak wegens een strafbaar feit wordt veroordeeld *tot een straf* [onze cursivering, SB & DB]”. De Hoge Raad was genoodzaakt te overwegen: “Art. 36f, eerste lid, Sr moet dus worden gelezen alsof de woorden “tot een straf” daarin niet voorkomen.” ^[16]

In deze categorie past ook het tegengaan of voorkomen dat gangbare, niet strafwaardige gedragingen onder het bereik van een (te) ruim geredigeerde en (kennelijk) ‘overinclusieve’ delictsomschrijving worden gebracht. De Hoge Raad heeft zich bediend van verschillende afbakeningsmodaliteiten om strafbepalingen restrictief te interpreteren, teneinde een wenselijke uitkomst te realiseren.^[17] Zo heeft de Hoge Raad ten aanzien van diverse leden van de strafbaarstelling van mensenhandel geoordeeld dat ‘uitbuiting’ als impliciet, niet in de wet opgenomen bestanddeel moet worden bewezen, waarmee bijvoorbeeld het laten afsluiten van telefoonabonnementen niet onder het bereik van (het vierde lid van) artikel 273f Sr kan worden gebracht.^[18] Een handelen dat ertoe leidt dat de delictsbestanddelen van artikel 416 Sr worden vervuld, maar waarbij het betreffende goed door eigen misdrijf is verkregen, kan vanwege een jurisprudentiële kwalificatie-uitsluitingsgrond niet de kwalificatie ‘heling’ dragen: een steler is niet tegelijk heler. ^[19] En om niet-strafwaardige gedragingen buiten het bereik van de mishandelingsbepaling te houden, heeft de Hoge Raad overwogen dat onder mishandeling in de zin van artikel 300 en 301 Sr moet worden verstaan “het aan een ander toebrengen van lichamelijk letsel of pijn *zonder dat daarvoor een rechtvaardigingsgrond bestaat* [onze cursivering, SB & DB]”. ^[20] Dit brengt mee dat bijvoorbeeld niet-strafwaardige gedragingen in de context van sport en spel en de medische beroepsuitoefening niet kunnen worden bewezen verklaard.^[21]

Een tweede aanleiding betreft de vooruitgang van de techniek. Nieuwe fenomenen en technologische ontwikkelingen brengen mee dat wettelijke bepalingen (in de regel: ruimer) moeten worden geïnterpreteerd. In dit kader kan bijvoorbeeld worden gewezen op de toepasselijkheid van de strafbaarstelling van diefstal met betrekking tot het wegnemen van elektriciteit,^[22] giraal geld^[23] en (zoals reeds besproken) virtuele goederen.^[24] Verder zijn door de Hoge Raad telefoonpalen geschaard onder ‘telegraafwerken’, ^[25] ongetekende (Giro)betaalkaarten en Eurocheques onder ‘geldswaardig papier’, ^[26] een surfplank en een hovercraft^[27] onder ‘vaartuig’ ^[28] en een verzending via Whatsapp onder ‘vertonen’. ^[29] De Hoge Raad heeft een Instagram-account overigens niet willen aanmerken als een voor verbeurdverklaring vatbaar voorwerp.^[30]

De derde en laatste te bespreken aanleiding wordt gekenmerkt door een wijziging in maatschappelijke opvattingen in de loop der tijd. Hieromtrent heeft de Hoge Raad zich ook expliciet uitgelaten. In een arrest uit de oorlogstijd over de betekenis van het begrip ‘onmacht’ werd overwogen “dat de Hooge Raad zeer zeker de mogelijkheid aanwezig acht, dat een in de wet voorkomend woord of begrip in den loop der tijden van beteekenis en feitelijken inhoud verandert, zoodat, met behoud van de aan het artikel ten grondslag liggende algemeene strekking, feiten onder het artikel vallen, die er vroeger niet onder vielen, met het gevolg, dat de rechter een uitspraak kan geven, die met de in de maatschappij levende overtuiging betreffende het strafwaardige van bepaalde feiten ten volle rekening houdt.” ^[31] In een arrest over het erotische tijdschrift ‘Chick’ overwoog de Hoge Raad in 1970 dat onder het bestanddeel ‘eerbaarheid’, bedoeld in artikel 240 Sr,

moet worden verstaan: “de eerbaarheid als algemeen begrip zoals dat moet worden opgevat naar de hier te lande heersende zeden, welke worden bepaald door de bij een belangrijke meerderheid van het Nederlandse volk op dit punt levende opvattingen.” [32]

Veranderingen van moraal, taalgebruik en normen en waarden in de samenleving kunnen aldus ten grondslag liggen aan rechtsvinding dan wel rechtsvorming. Niet alleen arresten ter zake van zedendelicten, waarbij kan worden gedacht aan de jurisprudentie aangaande de toepasselijkheid van de kinderpornografiebepaling bij vrijwillige uitwisseling van seksueel getint materiaal tussen minderjarigen^[33] en de toepasselijkheid van de strafbaarstelling van verkrachting inzake de afgedwongen tongzoen^[34] zijn in dit kader illustratief, ook met betrekking tot andere maatschappelijk gevoelige thema's heeft de Hoge Raad op creatieve wijze geïnterpreteerd om een (maatschappelijk) gewenst resultaat te realiseren. Zo forceerde de Hoge Raad in het Schoonheim-arrest, ver voordat de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding in 2001 in werking trad, een uitweg uit de toentertijd bestaande patstelling in het euthanasiedebat door een op de problematiek toegesneden invulling van de strafuitsluitingsgrond overmacht in de zin van noodtoestand te accepteren.^[35]

Dit overzicht, aan de hand van slechts een selectie illustratieve voorbeelden, maakt reeds inzichtelijk dat wetsuitleg of wetsinterpretatie vanwege uiteenlopende redenen aangewezen kan zijn. Voordat wordt ingegaan op de kwestie welke betekenis moet worden toegekend aan de in deze bijdrage centraal staande redelijke wetsuitleg en hoe de redelijke wetsuitleg zich verhoudt tot verschillende interpretatiemethoden, zullen eerst deze interpretatiemethoden beknopt voor het voetlicht worden gebracht.

2.2 Interpretatiemethoden en de redelijke wetsuitleg

Om met de woorden van 't Hart te spreken: “Interpretatiemethoden in het strafrecht vormen een hachelijk onderwerp: nog los van de uitwerking in het concrete geval vragen zij ook als zodanig om een (al was het maar impliciete) standpuntbepaling op theoretische onderwerpen betreffende taal, tekst, grondslagen van het recht en het specifieke van het strafrecht.” [36] Veel methoden van wetsuitleg zijn omschreven in de literatuur, [37] maar een vaste, de rechter verplichtende rangorde tussen de verschillende interpretatiemethoden bij het vinden van argumenten is er niet.^[38] Wel is in de jurisprudentie zichtbaar dat meer uitlegmethoden tegelijk worden gekozen, niet in de laatste plaats omdat de verschillende methoden tot op zekere hoogte met elkaar samenhangen en tot hetzelfde resultaat leiden.^[39] De meest gebezigde methoden zijn de grammaticale, de wetshistorische, de wetssystematische en de teleologische interpretatiemethode.

De grammaticale (of taalkundige) interpretatiemethode wordt gebezigd als de rechter zijn interpretatie afstemt op de evident uit de tekst van de desbetreffende wettelijke bepaling sprekende betekenis.^[40] De wetshistorische interpretatiemethode houdt in dat bij de uitleg van een wettelijke bepaling aansluiting wordt gezocht bij de parlementaire geschiedenis die (tot op zekere hoogte) ‘de bedoeling van de wetgever’ zou behelzen.^[41] In het verlengde daarvan ligt de wetssystematische of dogmatische interpretatiemethode, waarbij de rechter de uitleg van een bepaling laat afhangen van de structuur of het systeem van de regeling waarin de betreffende wetsbepaling staat.^[42] Bij de teleologische interpretatiemethode ligt de nadruk bij wetsuitleg op het doel of de strekking van de wet, de beginselen die de wetgever aan zijn bepalingen ten grondslag heeft gelegd of de eisen die de samenleving stelt.^[43]

Kelk en De Jong en Remmelink bespreken in hun standaardwerken nog enkele andere methoden. Zo wordt ook de functionele interpretatiemethode genoemd: “In overeenstemming met de maatschappelijke functie welke de desbetreffende strafbepaling vervult, verkrijgt die bepaling een betekenis voor het concrete geval.” [44] Verder kunnen de rationele (beroep op de ratio), anticiperende (beroep op aankomende wetgeving), de rechtsvergelijkende (aandacht voor het recht van andere landen of uitleg in andere rechtsgebieden), de creatieve (het inlezen van onderdelen in een bepaling op grond van normen die worden ontleend aan andere rechtsgebieden, algemene rechtsbeginselen of rechtsgewoonten),^[45] de traditionalistische (beroep op traditie), de harmoniserende (het samenbrengen van lagere met hogere regelgeving),^[46] de doctrinaire (beroep op de doctrine, literatuur, strafrechtswetenschap)^[47] en de sociologische (aandacht voor sociologische impact) interpretatiemethode worden onderscheiden.^[48]

De vraag rijst hoe de redelijke wetsuitleg moet worden gezien in relatie tot de verschillende interpretatiemethoden. Is de redelijke wetsuitleg een separate interpretatiemethode om het doel - het realiseren van een resultaat dat (zo veel mogelijk) aansluit bij de doelstellingen van het strafrecht en past binnen het rechtssysteem - te bereiken of moet dit fenomeen worden aangemerkt als een sluitstuk van een argumentatie aan de hand van interpretatiemethoden?

Over deze vraag bestaat in de literatuur is geen volledige consensus. Pontier presenteert de redelijke wetsuitleg als een afzonderlijke 'andere rechtsvindingstechniek' samen met de 'belangenafweging'. [49] De redelijke wetsuitleg kan volgens haar op z'n vroegst in aanmerking komen als de rechter door gebruikmaking van de gangbare methoden niet tot een oordeel kan komen. Remmelink spreekt, als gezegd, over de 'rationele interpretatie' als een van de interpretatiemethoden, waarbij hij weliswaar opmerkt dat deze meestal samenvalt met de teleologische interpretatiemethode.[50] Een soortgelijke opvatting wordt verdedigd door Groenewegen die, in navolging van Feteris,[51] stelt dat de redelijke wetsuitleg vaak wordt vergezeld met een 'resultaatgerichte uitleg', waarmee een verwijzing naar de redelijke uitleg zelf dan ook geen zelfstandig argument vormt.[52] Borgers en De Hullu menen in enigszins vergelijkbare zin dat de redelijke wetsuitleg niet zozeer een (nadere) inhoudelijke argumentatie betreft, als wel een duiding dat het resultaat van rechtsvinding een zekere evidentie heeft.[53] Een beroep op de redelijke wetsuitleg is volgens hen 'een verhullende wijze' van argumenteren, "waarmee impliciet andere mogelijke uitkomsten terzijde worden geschoven". [54]

Het voorgaande nodigt uit tot een blik op de jurisprudentie van de Hoge Raad om te bezien hoe de redelijke wetsuitleg wordt gehanteerd.

3. Inventarisatie: de redelijke wetsuitleg in de jurisprudentie van de Hoge Raad

In deze paragraaf komen verschillende arresten waarin de Hoge Raad de redelijke wetsuitleg noemt aan bod. In het bijzonder staan wij stil bij de inzichtelijkheid in de overwegingen: in hoeverre maakt de Hoge Raad inzichtelijk waarom hij voor een bepaalde uitleg heeft gekozen?

3.1 Verantwoording

Wij hebben ervoor gekozen ons te beperken tot de jurisprudentie van de Hoge Raad.[55] De Hoge Raad treedt in strafzaken en bepaalde daaraan verwante zaken zoals beklagzaken, ontnemingszaken, uitleveringen etc. als hoogste rechter op en heeft het bevorderen van de rechtsontwikkeling als belangrijke taak. Nu deze bijdrage geen intern rechtsvergelijkende component betreft, is afgezien van bestudering van civiel- en bestuursrechtelijke uitspraken.

De zoektermen "redelijke wetsuitleg", "redelijke wetstoepassing", "redelijke uitleg van" en "redelijke toepassing van" leverden in totaal 198 resultaten op. [56] Al die arresten zijn bestudeerd. In deze paragraaf wordt een voor de bijdrage relevante selectie besproken. Een alomvattende kwantitatieve analyse ontbreekt, omdat die in onze ogen weinig meerwaarde zou hebben. Het doel is immers het beschrijven in welk soort zaken de redelijke wetsuitleg voorkomt en in hoeverre de Hoge Raad in die arresten inzichtelijk maakt hoe tot die uitleg is gekomen.

3.2 In welke zaken?

Kijkend naar de jurisprudentie waarin de redelijke wetsuitleg wordt gebezigd, is op te merken dat het fenomeen in alle deelgebieden van het strafrecht een rol speelt. Binnen het materiële strafrecht gaat het, als gezegd in de inleiding, met name om de toepasselijkheid van een delictsommschrijving op een concreet geval, waaronder mede is begrepen de kwestie of een delictsbestanddeel is vervuld. Daarbij kan ook sprake zijn van een nuancering of nadere uitwerking van een algemeen materieelstrafrechtelijk leerstuk.[57] Het bestaan en de reikwijdte van excepties[58] kunnen eveneens onderwerp zijn van een overweging waarin de redelijke wetsuitleg wordt gebezigd. De Hoge Raad past de redelijke wetsuitleg ook toe bij uiteenlopende

sanctierechtelijke bepalingen.^[59] Op formeel vlak is de verscheidenheid van zaken waarin de redelijke wetsuitleg voorbij komt eveneens groot. De Hoge Raad gebruikt de redelijke wetsuitleg onder meer bij twistpunten over (on)bevoegdheid van rechters,^[60] de gang van zaken voorafgaand aan en op het onderzoek ter terechtzitting,^[61] aanwending van rechtsmiddelen en de aanvang van termijnen ter zake,^[62] wraking,^[63] beklag tegen beslag,^[64] en de toekenning van verzoeken verband houdende met kosten van rechtsbijstand.^[65] Uitsluiting van categorieën, in die zin dat op deelterreinen van het procesrecht de redelijke wetsuitleg niet kan worden toegepast, lijkt niet aan de orde te zijn. Wel valt op dat arresten waarin de reikwijdte van een dwangmiddel of een opsporingsbevoegdheid (nader) wordt vastgesteld, niet voorkomen. Noch in het formele noch in het materiële strafrecht blijft de redelijke wetsuitleg beperkt tot het commune strafrecht. Sterker nog: op bepalingen in het bijzonder strafrecht wordt dikwijls de redelijke wetsuitleg losgelaten, zoals op wetsartikelen uit de Leerplichtwet 1969,^[66] de Wegenverkeerswet 1994,^[67] de Wet personenvervoer 2000^[68] en de Natuurbeschermingswet.^[69]

3.3 Inzichtelijkheid in de overwegingen

De inzichtelijkheid met betrekking tot de invulling van de redelijke wetsuitleg in de overwegingen verschilt sterk per geval. In sommige zaken blijkt uit het arrest duidelijk waarom voor een bepaalde uitleg is gekozen. Zo ook in 69.1, waarin de Hoge Raad overwoog dat het doel van de bepaling - de verdachte eenmaal de mogelijkheid bieden in beroep te komen van een afwijzende beslissing op een verzoek tot opheffing of schorsing van de voorlopige hechtenis - door de wetgever 'gebrekking' in artikel 87 (oud) Sv tot uitdrukking was gebracht en motiveerde waarom de tekst van de wet moest wijken voor een andere, voor de verdachte meer voordelige, uitleg. Kennelijk vond ook de wetgever de wettekst gebrekking en de uitleg van de Hoge Raad redelijk, want een aantal maanden later paste hij de wettekst zo aan dat die aansloot bij de uitleg van de Hoge Raad.^[70]

Aan de andere kant van het spectrum zijn zaken te vinden waarin de inzichtelijkheid geheel ontbreekt.^[71] Die zijn in wezen het meest interessant, omdat zulke gevallen zouden kunnen impliceren dat de redelijke wetsuitleg een afzonderlijk argument behelst. Een illustratief voorbeeld hiervan is 69.2. Een verloofd stel had zich in verband met hun voorgenomen huwelijk gericht tot een ambtenaar van de burgerlijke stand. Deze ambtenaar - de verdachte - constateerde dat een van de twee niet rechtmatig in Nederland verbleef. Hij heeft bij een van hen doen voorkomen dat hij tegen betaling van 2500 gulden voor een legale verblijfsstatus kon zorgen. Met hetzelfde doel vroeg hij aan de ander (die niet op de hoogte was van die betaling) een geldbedrag van 2000 gulden ten behoeve van de Vreemdelingendienst. Beiden hebben, ieder afzonderlijk, aan de verdachte betaald. Het hof had knevelarij bewezen verklaard. In de bestreden uitspraak werd met betrekking tot de betekenis van het bestanddeel 'in de rechtmatige uitoefening van zijn bediening' in het licht van artikel 366 Sr overwogen dat "doorslaggevend is of verdachte door de burgers (...) werd gezien en ook redelijkerwijs gezien kon worden als een ambtenaar die geld vorderde en ontving ten behoeve van de Vreemdelingendienst." De steller van het middel voerde als bezwaar tegen deze uitleg aan dat de rechtszekerheid wordt ondermijnd, omdat de invulling van het bestanddeel niet wordt bepaald aan de hand van een objectieve maatstaf, maar aan de hand van de perceptie van de burger. In cassatie nam de steller van het middel dan ook het standpunt in dat de ambtenaar, om strafbaar te zijn, gedragingen moet hebben verricht die rechtstreeks voortvloeien uit de aan zijn ambt verbonden taakuitoefening en bevoegdheden en dat in het betreffende geval niet heeft kunnen blijken dat de verdachte belast was met het innen van leges voor een huwelijk dan wel dat het innen van geld ten behoeve van de vreemdelingendienst tot zijn takenpakket behoorde. Nadat de Hoge Raad had vastgesteld dat noch uit de wettekst noch uit de geschiedenis van de totstandkoming van de bepaling valt af te leiden dat de daar bedoelde gedragingen slechts strafbaar zijn in het in het middel voorgestane geval, werd overwogen: "Een redelijke uitleg van die bepaling brengt mee dat met de bewoordingen "in de uitoefening van zijn bediening" niet de eis wordt gesteld dat de gedragingen van de ambtenaar rechtstreeks voortvloeien uit de aan zijn ambt verbonden taakuitoefening en bevoegdheden, maar dat zijn ambt hem tot het verrichten van die gedragingen in staat stelt." De Hoge Raad heeft bij de verwerping van het cassatieberoep echter niet inzichtelijk gemaakt op basis waarvan de gegeven uitleg (wel) als 'redelijk' kan worden aangemerkt, daar waar de tekst van de wet en de wetsgeschiedenis tekortschoten.

Zwart-wit is het voorgaande bepaald niet: tussen een heel uitvoerige onderbouwing en geen onderbouwing zitten tinten grijs. Dat maakt een scherpe categorisering voor zover het de mate van inzichtelijkheid betreft lastig. Verschillende interpretatiemethoden, beschreven in de tweede paragraaf, komen voorbij, waarbij de

argumenten die aan een bepaalde methode zijn ontleend, de ene keer prominenter in beeld zijn dan de andere.

De Hoge Raad baseerde de redelijke wetsuitleg in 69.3 uitdrukkelijk op de strekking van de bepaling en op (hetgeen door de advocaat-generaal is opgemerkt over) het wettelijk systeem en de wetsgeschiedenis.^[72] In de zaak die aanleiding gaf tot dat arrest, was de verdachte aangehouden op verdenking van het aanbieden c.q. verhandelen van (nep)drugs. Desgevraagd antwoordde de verdachte dat hij een mesje in zijn tas had zitten, dat daarop in beslag werd genomen. Het betrof een aardappelschilmesje met een wit heft en een zwart rubber om het lemmet als schede. De verdachte is daarna vervolgd en veroordeeld wegens overtreding van artikel 2.5, eerste lid, APV Amsterdam 2008 dat, kort gezegd, een verbod op messen en steekwapens op door de burgemeester aangewezen wegen bevat. Het tweede lid omvat een uitzondering: "Het verbod geldt niet voor wapens als bedoeld in artikel 2 van de Wet wapens en munitie en evenmin voor andere zaken die als steekwapen kunnen worden gebruikt mits deze zaken zodanig zijn ingepakt dat zij niet geschikt zijn voor onmiddellijk gebruik." In het bestreden arrest heeft het hof aangenomen dat de uitzondering niet van toepassing is op messen: "Uit de redactie van artikel 2.5 APV 2008, gelezen in samenhang met de daarbij horende toelichting, leidt het hof af dat messen per definitie verboden zijn op de door de burgemeester aangewezen wegen en dat de uitzondering als bedoeld in het tweede lid, waarop de raadsman zich beroept, voor zover van belang slechts geldt voor het zich hier niet voordoende geval dat sprake is van andere zaken die als steekwapen kunnen worden gebruikt en dus niet van toepassing is." De Hoge Raad overweegt echter dat "een redelijke uitleg" van artikel 2.5, tweede lid, APV Amsterdam 2008 meebrengt dat "het in het eerste lid bedoelde verbod niet geldt voor wapens als bedoeld in artikel 2 WWM en ook niet voor andere voorwerpen die zodanig zijn ingepakt dat zij niet geschikt zijn voor onmiddellijk gebruik. Door anders te oordelen en aan te nemen dat de in artikel 2.5 lid 2 APV neergelegde uitzonderingsbepaling niet van toepassing is op messen, heeft het hof blijk gegeven van een te beperkte en dus onjuiste uitleg van artikel 2.5 lid 2 APV." Het aardappelschilmesje viel, anders dan het hof overwoog, wel degelijk onder de reikwijdte van de exceptie.

Een beroep op de parlementaire geschiedenis komt in de meeste gevallen voorbij en valt vaak samen met een beroep op het doel en de strekking van de wet.^[73] Dat laatste lijkt dan te duiden op een teleologische interpretatie. Een wetshistorische en teleologische interpretatie zijn ook niet altijd van elkaar te onderscheiden, aangezien in de wetsgeschiedenis vaak antwoord te vinden is op de vraag wat met een wet is beoogd. In de zaak die leidde tot 69.4 destilleerde de Hoge Raad het doel van artikel 421, vierde lid, Sv uit de wetsgeschiedenis. De rechtbank had de vordering van de benadeelde partij gedeeltelijk afgewezen. In artikel 421, vierde lid, Sv is bepaald dat "indien geen hoger beroep is ingesteld (...) de benadeelde partij tegen het deel van het vonnis waarbij haar vordering is afgewezen, tegen deze afwijzing in hoger beroep [kan] komen bij het gerechtshof." De Hoge Raad merkte op dat een redelijke wetsuitleg meebrengt dat de situatie waarin wel hoger beroep is ingesteld gelijk te stellen is met situaties waarin de verdachte of de officier van justitie in het ingestelde hoger beroep niet-ontvankelijk wordt verklaard. Dat past bij het doel van de regeling: voorkomen dat de benadeelde partij van wie de vordering (deels) is afgewezen geen mogelijkheid heeft het oordeel van een hogere rechter in te roepen.^[74]

Een verwijzing naar de wetsgeschiedenis en de strekking van de bepaling ter onderbouwing van een redelijke wetsuitleg is ook terug te vinden in 69.5. De Hoge Raad heeft in dat arrest moeten oordelen of met betrekking tot artikel 12, eerste lid, Natuurbeschermingswet voor strafrechtelijke aansprakelijkheid reeds volstaat dat de vergunningsvoorwaarden niet in acht zijn genomen of dat (hetgeen letterlijke lezing van de wettekst impliceert) ook moet worden vastgesteld dat het handelen daadwerkelijk schadelijk is voor het natuurschoon. Mede in het licht van de wetsgeschiedenis en strokend met de strekking van de Natuurbeschermingswet^[75] brengt een redelijke wetsuitleg mee dat een gedraging die in strijd is met een vergunningsvoorwaarde (reeds) moet worden aangemerkt als de strafbaar gestelde gedraging.

Het komt echter ook voor dat een de redelijke wetsuitleg is gestoeld op het doel en de strekking van de wet, zonder dat daarbij gebruik kon worden gemaakt van de wetsgeschiedenis. In de zaak die aanleiding gaf tot 69.6 heeft de Hoge Raad moeten oordelen over de reikwijdte van het bestanddeel "gebruik maken van het openbaar vervoer" in artikel 70 Wet personenvervoer 2000. Daar waar de wet en de wetsgeschiedenis geen nadere toelichting bevatten op het begrip moest in cassatie worden beoordeeld of het bestanddeel was vervuld door iemand die zonder geldig vervoersbewijs de gereedstaande trein had betreden, maar voordat de trein

vertrok al door de conducteur uit die stilstaande trein was verwijderd. De door het hof uitgesproken vrijspraak kon niet in stand blijven. De Hoge Raad overwoog dat nauwe samenhang met het Besluit Personenvervoer 2000, alsmede doel en strekking van de strafbepaling een redelijke wetsuitleg meebrengt dat de woorden 'gebruik maken van het openbaar vervoer' aldus worden uitgelegd dat hiervan al sprake is zodra een reiziger het vervoermiddel betreedt.

De Hoge Raad baseert de redelijke wetsuitleg overigens soms alleen op de wetsgeschiedenis, zonder specifiek stil te staan bij het doel en de strekking van de wet. In het arrest 69.7, oordeelde de Hoge Raad omtrent de reikwijdte van 'deelneming aan vechterij', naar aanleiding van de gevechten tussen supporters van Ajax en Feyenoord in Beverwijk. Hoewel door de verdediging nog werd betoogd dat de verdachte pas verscheen nadat het bewezenverklaarde letsel al was toegebracht en dat deelneming aan vechterij pas strafbaar is als men feitelijk heeft opgetreden in de aanval of vechterij en op het slagveld als strijder of aanvallende is geweest, bleef de veroordeling in stand. De Hoge Raad baseert het oordeel op een passage uit de Memorie van Toelichting bij het Wetboek van Strafrecht en overweegt dat in het licht van die passage een redelijke wetsuitleg meebrengt dat sprake kan zijn van deelneming aan vechterij in de zin van artikel 306 Sr in het geval van een "daadwerkelijke bijdrage aan de vechterij". Een dergelijke bijdrage kan er al in bestaan wanneer iemand zich schaart in de gelederen van een van de strijdende partijen, waarbij het dus niet nodig is dat men zelf fysiek daadwerkelijk aan het vechten is geweest.^[76]

Geregeld spelen (impliciet) ook wetssystematische argumenten een rol. In 69.8 legde de Hoge Raad uit waarom de vordering tot overgifte van het rijbewijs haar rechtskracht verliest indien in een niet-onherroepelijke zaak niet is beslist tot oplegging van een onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid, ondanks het feit dat de wet hierin niet voorziet. Hij overwoog daartoe dat de vordering tot overgifte van het rijbewijs, net als de invordering en inhouding van het rijbewijs, een veiligheidsmaatregel betreft.^[77]

Tot slot kan worden gewezen op internationale invloeden. In diverse uitspraken ontleent de Hoge Raad argumenten aan internationale regelgeving en/of rechtspraak.^[78]

3.4 Tussenconclusie

Een inventarisatie van een selectie van arresten van de Hoge Raad waarin de redelijke wetsuitleg aan de orde komt, laat zien dat het fenomeen opduikt in het formele, in het materiële, in het commune en in het bijzondere strafrecht, en verschillende, uiteenlopende thema's bestrijkt. Met betrekking tot de inzichtelijkheid van de overwegingen aangaande de redelijkheid van de uitleg is een grote variëteit waar te nemen: er zijn arresten te vinden waarin de Hoge Raad uitgebreid overweegt waarom een bepaalde uitleg redelijk is aan de hand van verschillende interpretatiemethoden, arresten waarin de uitleg in het geheel ontbreekt en veel daartussenin.

4. Analyse

4.1 Patronen?

De inventarisatie in de vorige paragraaf zou kunnen leiden tot een vermoeden dat op het gebruik van de redelijke wetsuitleg nauwelijks een peil is te trekken en dat daarvoor min of meer willekeurig lijkt te worden gekozen. Toch is dat niet zonder meer het geval. Er lijken patronen zichtbaar en daar kunnen ook enkele opmerkingen over worden gemaakt. Daarbij dient wel voorzichtigheid te worden betracht: door de beslissing te motiveren aan de hand van een interpretatiemethode wordt gesuggereerd dat de Hoge Raad tot die interpretatie is gekomen door enkel die methode te hanteren, terwijl dat niet het geval hoeft te zijn. De rol van argumenten die zijn ontleend aan een andere interpretatiemethode is dan bijvoorbeeld ondersteunend, zonder dat deze argumenten of de interpretatiemethoden die eraan ten grondslag liggen als zodanig worden genoemd in de motivering. De Hoge Raad kan in dit licht bij de legitimatie van de beslissing de voorkeur geven aan (slechts) de duiding van een relatief objectief gezichtspunt als de wetsgeschiedenis boven (ook) de duiding

van een relatief subjectief gezichtspunt als de vermoedelijke bedoeling van de wetgever gebaseerd op de strekking van de wetsbepaling.^[79]

4.2 Fundamenteel vs. pragmatisch

Aan de formeelrechtelijke zijde is de gemene deler, uitzonderingen daargelaten, dat de gangbare interpretatiemethoden, de grammaticale voorop, geen antwoord op de voorliggende rechtsvraag bieden of dat de tekst van de wet een dusdanig onredelijke uitkomst zou opleveren dat die, al of niet met gebruik van andere interpretatiemethoden, opzij moet worden geschoven.^[80] Andersom zal, wanneer de tekst van de wet volgens de Hoge Raad niet een onredelijke uitkomst met zich brengt of wanneer het antwoord op de voorliggende vraag bijvoorbeeld elders kan worden gevonden, aan het bezigen van de term redelijke wetsuitleg niet snel behoefte bestaan.

De Hoge Raad lijkt in procedurele kwesties meer interpretatieruimte te zien dan bijvoorbeeld bij de (in het bijzonder: extensieve) interpretatie van strafbaarstellingen in het materiële strafrecht. Die geringe ruimte laat zich in het materiële strafrecht in zoverre verklaren door het legaliteitsbeginsel van artikel 1 Sr (en de daarin gewaarborgde rechtszekerheid) en is terug te voeren op de wens tot bescherming tegen machtsmisbruik door de overheid - een fundament dat op zichzelf hecht verankerd en niet omstreden is.^[81] De burger mag de gerechtvaardigde verwachting koesteren dat gedrag dat niet wettelijk strafbaar is gesteld ook niet wordt vervolgd en bestraft en kan op basis van die verwachting zijn eigen gedrag afstemmen op de wet.^[82] Het legaliteitsbeginsel verzet zich dan ook tegen analogie; met extensieve interpretatie moet terughoudend worden omgegaan. Slechts op basis van goede argumenten is ruimte voor ruime uitleg van materieelrechtelijke bepalingen.^[83]

Tegelijk kent het legaliteitsbeginsel ook een strafvorderlijk equivalent. Op zichzelf kan daarin dus niet meteen een verklaring worden gevonden voor ruimere interpretatiemogelijkheden in het strafprocesrecht. De aard van de kwesties waarin de Hoge Raad de redelijke wetsuitleg in het strafprocesrecht toepast, lijken dat verschil wel te kunnen verklaren. Deze kwesties hebben veelal gemeen dat zij niet betrekking hebben op wat de overheid mag. Zo strekken ze zich, zo bleek in de vorige paragraaf, niet uit over dwangmiddelen en opsporingsbevoegdheden, in die zin dat de Hoge Raad, hoewel de wet niet in een bevoegdheid voor de overheid voorziet, met de redelijke wetsuitleg een dergelijke bevoegdheid 'creëert'.^[84] Veel vaker gaat het over procedurele kwesties die met de kern van het strafvorderlijk legaliteitsbeginsel niet of in mindere mate in verband te brengen zijn. Die procedurele kwesties zijn niet of minder fundamenteel van aard, maar zien meer op pragmatische kwesties, zoals het bepalen wanneer een termijn voor het indienen van beklag begint te lopen,^[85] of de gemachtigd raadsman namens de verdachte afstand kan doen van de dagvaardingstermijn,^[86] welke rechter bevoegd is als zich een onvoorzien geval voordoet waarin de tekst van de wet zou meebrengen dat geen enkele rechter bevoegd is^[87] en of de rechtbank een proces-verbaal van meeneed kan opmaken indien zij onmiddellijk na de aankondiging daarvan wordt gewraakt.^[88] In die gevallen is een iets verdergaande interpretatie en het nader invullen van de wettelijke bepaling minder bezwaarlijk, nu de belangen die het legaliteitsbeginsel beschermt niet worden geraakt. Die interpretatie is vaak juist ook nodig, omdat de Hoge Raad een knoop moet doorhakken. Het in artikel 13 van de Wet algemene bepalingen neergelegde verbod op rechtsweigering komt hierbij in gedachten op. De Hoge Raad moet 'iets' vinden en kan in de regel niet beslissen dat de vraag te complex is of dat hij de vraag niet kan beantwoorden omdat de gangbare interpretatiemethoden geen helder antwoord bieden.

Het voorgaande betekent uiteraard niet dat de ruimte die de Hoge Raad voor zichzelf ziet in het procesrecht onbegrensd is. Dat is alleen al af te leiden uit het gegeven dat de Hoge Raad soms uitdrukkelijk erop wijst dat niet hijzelf maar de wetgever de aangewezen actor is om eventuele stappen te ondernemen.^[89]

4.3 Evidente gevallen

Zijn de gevallen waarin de Hoge Raad redelijke wetsuitleg toepast hersenkrakers of is het antwoord op de vraag steeds zonneklaar? Borgers schrijft daarover, onder verwijzing naar Pontier, dat de rechter met het inroepen van een redelijke wetsuitleg aangeeft dat het resultaat waar hij toe komt, naar de mening van die

[90]

rechter “een zekere evidentie” heeft. Dat zou de suggestie kunnen wekken dat ook voor de buitenstaander de gevallen waarin redelijke wetsuitleg wordt gebruikt, evident zijn. Uiteraard past hierbij de kanttekening dat wat evident is, subjectief is: wat voor de een evident is, hoeft dat voor een ander niet te zijn. Wij zien voorbeelden te over van gevallen die wij als evident bestempelen. Dat wordt het beste zichtbaar door de gevolgen van een alternatieve uitleg weer te geven. Dat doen wij hieronder aan de hand van enkele voorbeelden. Vervolgens onderbouwen we waarom de conclusie niet voor alle zaken op gaat.

Artikel 260, vijfde lid Sv bepaalt - kort gezegd - dat de verdachte die het Nederlands niet of onvoldoende beheerst in een voor hem begrijpelijke taal schriftelijk op de hoogte wordt gebracht van de belangrijkste gegevens die nodig zijn om te weten waar hij van wordt verdacht en wanneer hij waar en bij welke rechter wordt opgeroepen. Zo wordt onder meer de oproepingsfunctie van de dagvaarding vervuld, ook ten aanzien van diegenen die een Nederlandse dagvaarding niet zouden kunnen begrijpen. Wat de wet niet bepaalt, is dat voor een oproeping voor een nadere terechtzitting ook het regiem van artikel 260, vijfde lid Sv geldt. De Hoge Raad overwoog in 69.9 dat redelijke wetsuitleg meebrengt dat voornoemde bepaling ook van toepassing is in geval van oproepingen voor nadere terechtzittingen. Zou hij dat niet hebben overwogen, dan zou de verdachte over de eerste zitting in zijn eigen taal worden geïnformeerd, terwijl hij het bij de volgende zitting(en) met een Nederlandse tekst, die hij kennelijk niet snapt, zou moeten doen.

Een ander voorbeeld ziet op de vraag hoe artikel 80a RO zich verhoudt tot beschikkingszaken. De wetgever nam in artikel 80a, tweede lid, RO op dat de Hoge Raad een cassatieberoep niet niet-ontvankelijk verklaart dan nadat hij kennis heeft genomen van de schriftuur, bedoeld in artikel 437 Sv, maar vermeldde in die bepaling niet de schriftuur, bedoeld in artikel 447 Sv, die op beschikkingszaken betrekking heeft. De Hoge Raad overwoog in 69.10 zonder verdere uitleg dat redelijke wetsuitleg meebrengt dat ook de schriftuur, bedoeld in artikel 447 Sv, door de Hoge Raad wordt geraadpleegd voordat een beroep in beschikkingszaken op de voet van artikel 80a RO niet-ontvankelijk kan worden verklaard. Een andere uitleg zou nogal merkwaardige situaties tot gevolg kunnen hebben. Of de Hoge Raad zou het beroep niet-ontvankelijk kunnen verklaren zonder dat hij kennis heeft genomen van de klachten tegen de bestreden beschikking, of hij zou artikel 80a RO in het geheel niet kunnen toepassen in beschikkingszaken.

Ook in het materiële strafrecht en het sanctierecht komt het voor dat de redelijke wetsuitleg wordt gebruikt ter legitimering van een uitleg die als evident kan worden aangemerkt. Het voorbeeld dat reeds is gegeven in paragraaf 2.1 is hier illustratief: de Hoge Raad heeft onder de noemer van redelijke wetstoepassing de periode van een maand, wanneer deze wordt gebezigd in de WVV 1994, overeenkomstig artikel 88 Sr, waarin is geregeld dat onder een maand moet worden verstaan een tijd van 30 dagen, uitgelegd.^[91] Met deze uitleg wordt voorkomen dat de duur van bijvoorbeeld een gevangenisstraf van een maand afwijkt van de duur van een ontzegging van de rijbevoegdheid van een maand.

Bestudering van de jurisprudentie maakt echter wel inzichtelijk dat niet kan worden volgehouden dat het gebruiken van de redelijke wetsuitleg in alle gevallen een uitleg in het vooruitzicht stelt die als evident kan worden aangemerkt. In de eerder besproken zaak 69.8 bracht een redelijke wetsuitleg de Hoge Raad ertoe te oordelen dat een vordering tot overgifte van een rijbewijs haar rechtskracht verliest indien in een niet-onherroepelijke zaak niet is beslist tot oplegging van een onvoorwaardelijke ontzegging van de rijbevoegdheid. De advocaat-generaal had in zijn lijvige conclusie een tegenovergestelde uitleg betoogd. Bij die stand van zaken kan bezwaarlijk worden volgehouden dat de door de Hoge Raad gegeven uitleg (zonder meer) evident is.

Ook het rechtsmiddel cassatie in het belang der wet is in dit verband interessant. In die bijzondere procedure legt de procureur-generaal rechtsvragen die buiten een reguliere procedure om in het belang van de rechtsontwikkeling of rechtseenheid antwoord behoeven voor aan de Hoge Raad.^[92] Men kan aannemen dat de procureur-generaal dit middel niet inzet in gevallen waarin het antwoord evident is. Toch gebruikt de Hoge Raad de redelijke wetsuitleg in dergelijke arresten.^[93] Voor het afdoen van een zaak in een ‘vijfformatie’ geldt in feite hetzelfde.^[94] De Hoge Raad oordeelt met vijf raadsheren, zo schrijven Van Dorst en Borgers, in principiële zaken en zaken waarin de ‘drieformatie’ van plan is wezenlijk anders te oordelen van de advocaat-generaal.^[95] Beide voorbeelden wijzen in de richting dat de redelijke wetsuitleg wordt gebezigd in niet-evidente gevallen, maar sluitend zijn beide redeneringen hiermee niet.

Een illustratief voorbeeld van een belangwekkend arrest waarbij de evidentie van de beslissing niet zonder meer een gegeven is, is 69.11.^[96] In dit arrest beslist de Hoge Raad over de invulling van het leerstuk opzet bij deelneming aan een criminele organisatie. In het licht van een goede duiding van de mate van evidentie wordt dit arrest van een uitvoerige bespreking voorzien. In deze zaak was de verdachte door het gerechtshof veroordeeld voor deelneming aan een organisatie (die actief was in de textielhandel), welke organisatie tot oogmerk had het plegen van misdrijven zoals het opzettelijk plegen van valsheid in geschrift, het gebruikmaken van valse geschriften, het doen van een onjuiste opgave in een goederenaangifte met het oogmerk belasting te ontduiken en het opzettelijk invoeren van goederen uit landen zonder de daarvoor vereiste vergunning. In cassatie stond de vraag centraal of en, zo ja, in hoeverre de deelnemer aan een criminele organisatie opzet moet hebben op de door de organisatie beoogde misdrijven. De Hoge Raad overwoog dat voor deelneming in de zin van artikel 140 Sr voldoende is dat de betrokkene *in zijn algemeenheid* weet dat de organisatie tot oogmerk heeft het plegen van misdrijven. Wetenschap van een of meer *concrete* misdrijven, zoals die in de tenlastelegging kunnen zijn omschreven, is niet vereist. De Hoge Raad introduceert hiermee het 'onvoorwaardelijk opzet', hetgeen van invloed is op de reikwijdte en bewijsbaarheid van het in artikel 140 Sr strafbaar gestelde.

Ten grondslag aan deze overweging ligt niet een blik op de wetsgeschiedenis, een verwijzing naar de strekking van de bepaling of het algemeen spraakgebruik. Er wordt volstaan met "Redelijke wetsuitleg brengt voorts mee dat...". De objectieve lezer kan hieruit een zekere vanzelfsprekendheid destilleren, terwijl de evidentie van de ingezette koers - het introduceren van een nieuw (deel)leerstuk - niet zonder meer gegeven is. Annotator De Hullu vraagt zich bijvoorbeeld af of de keuze van de Hoge Raad wel de meest aansprekende is. Sterker nog: een sterke afwijking van (verwante) algemene leerstukken lijkt hem onwenselijk, waarbij hij aanvoert dat de interpretatie dat opzet is vereist op het geconcretiseerde oogmerk ook tot redelijke resultaten (een redelijke en hanteerbare afbakening van het delict) zou leiden. Door opzet op de concreet beoogde misdrijven te eisen zou de samenhang tussen deelnemer en organisatie strakker worden en die uitleg past beter bij de grondstructuur van het strafbare feit en bij de algemene leer over opzet. Hij ziet onvoldoende redenen om voor artikel 140 Sr een nieuw en afwijkend opzetvereiste te creëren.

De Hoge Raad volgde overigens de conclusie van Keijzer, waarin onder meer is ingegaan op het doel van de bepaling ("het tegengaan van misdadige organisaties") en het Franse en Belgische recht. De hiervoor genoemde zekere vanzelfsprekendheid die de objectieve lezer kan destilleren uit het arrest door gebruikmaking van de redelijke wetsuitleg, had wellicht nog in grotere mate aanwezig kunnen zijn door in plaats daarvan (of: ook) een verwijzing op te nemen naar de conclusie waarin verschillende methoden van interpretatie (teleologische en rechtsvergelijkende) zijn gehanteerd. Het slechts stoelen van de beslissing op de redelijke wetsuitleg heeft in elk geval niet ertoe geleid dat alle plooiën zijn gladgestreken; het zette De Hullu toentertijd aan om een alternatief resultaat te bespreken dat "nog redelijker" zou zijn, hetgeen misschien wel verder afbreuk deed aan de zekere vanzelfsprekendheid van de koers van de Hoge Raad op basis van de redelijke wetsuitleg. Anderzijds is er wel iets voor te zeggen de beslissing 'klein' te houden indien de Hoge Raad een nog onontgonnen terrein betreedt en de implicaties van de beslissing nog niet goed kan overzien.^[97] Bij het introduceren van een nieuw (deel)leerstuk lijkt dat immers het geval te zijn.

5. Toegevoegde waarde?

Richting het slot komt de vraag op of (het als zodanig benoemen van) de redelijke wetsuitleg toegevoegde waarde heeft, en zo ja, welke dat is. Uit de inventarisatie van rechtspraak is een overtuigende meerwaarde niet gebleken. In feite is elk argument vóór het gebruik van de redelijke wetsuitleg een argument ertegen, althans tonen die argumenten de toegevoegde waarde van de redelijke wetsuitleg niet aan. Immers: wanneer de uitleg wordt onderbouwd met aan interpretatiemethoden ontleende argumenten, is zichtbaar waarom de uitleg redelijk is. Het benoemen van de redelijke wetsuitleg is in zo'n geval overbodig en heeft dus geen duidelijke toegevoegde waarde. Is de uitleg niet onderbouwd, dan maakt de enkele frase dat de uitleg redelijk is, die uitleg op zichzelf niet ineens redelijk. Voor evidente gevallen is dit niet anders. Voor zover zo'n geval - want evident - geen uitleg zou behoeven,^[98] is daarmee niet gezegd dat het plakken van het label redelijke wetsuitleg van waarde is. Indien de Hoge Raad leemtes opvult die de wetgever bewust of onbewust heeft doen

ontstaan, kan het zijn dat de Hoge Raad duidelijk wil maken dat de andere interpretatiemethoden geen antwoord boden, maar dat hij wel moest beslissen op een voorliggende vraag en dat het gegeven antwoord hem redelijk voorkwam.^[99] In die gevallen zou het naast of in plaats van de redelijke wetsuitleg te bezigen, denkbaar zijn dat de Hoge Raad met zoveel woorden duidelijk maakt dat hij uit andere bronnen niet kon putten.^[100]

Kortom en in zoverre in lijn met wat eerder al in de literatuur naar voren kwam: de uitleg wordt redelijk door de uitleg en niet door het benoemen van de redelijkheid ervan. Bovendien kan het wel gebruiken van de redelijke wetsuitleg de schijn wekken dat een uitleg in een arrest waarin die niet wordt gebruikt, niet of minder redelijk is. Dat is niet het geval, want als de Hoge Raad in het arrest niet opschrijft dat de uitleg die hij geeft redelijk is, ligt de redelijkheid daar nog steeds in besloten; als hij een andere uitleg redelijker had gevonden, had hij wel daarvoor gekozen.

Met het voorgaande hangt onvermijdelijk en nauw samen de vraag naar de motivering van oordelen waarbij interpretatie komt kijken. Voor meer motiveren is altijd een lans te breken en een inzichtelijke motivering maakt duidelijker waarom de rechter de uitleg redelijk vond. Tegelijkertijd zijn mensen, tijd en middelen schaars en is de aanbeveling 'meer motiveren' eenvoudig gedaan maar niet net zo eenvoudig gerealiseerd. De meer fundamentele discussie of meer motiveren wenselijk is reikt veel verder dan het fenomeen van de redelijke wetsuitleg en gaat het bestek van deze bijdrage te buiten. Deze bijdrage heeft immers niet tot doel een normatief oordeel te geven over de wenselijkheid van uitgebreidere motiveringen, maar te bezien of de redelijke wetsuitleg, zowel in zaken waarin uitgebreid is gemotiveerd als zaken waarin niet (uitgebreid) is gemotiveerd, toegevoegde waarde heeft. Dat laatste is dus niet gebleken.

6. Afsluitende opmerkingen

In deze bijdrage is stilgestaan bij het fenomeen 'de redelijke wetsuitleg'. Nadat in kaart is gebracht hoe de redelijke wetsuitleg zich verhoudt tot de (andere) interpretatiemethoden is aan de hand van een blik op de jurisprudentie geïnventariseerd of, en zo ja, op welke wijze de Hoge Raad handen en voeten geeft aan die uitleg. Uit de analyse van de jurisprudentie lijkt op het eerste gezicht te volgen dat het bezigen van een redelijke wetsuitleg, alsmede de mate waarin die wetsuitleg wordt onderbouwd aan de hand van interpretatiemethoden, op willekeurige c.q. weinig consistente wijze plaatsheeft. De redelijke wetsuitleg lijkt in geen van de deelrechtsgebieden categorisch te worden uitgesloten en met betrekking tot de inzichtelijkheid aangaande de redelijkheid van de uitleg is een grote variëteit waar te nemen, uiteenlopend van een uitvoerige legitimering tot een afwezigheid van legitimering. Bij nadere beschouwing lijken wel enige patronen te ontdekken, waarbij het gebruik van de redelijke wetsuitleg voor niet-fundamentele, pragmatische doeleinden en voor veelal 'evidente gevallen' aan de oppervlakte kwam. Op basis van alle bevindingen is getracht (de aanwezigheid van) een meerwaarde van het fenomeen te duiden.

Er lijkt geen grootschalig kwantitatief onderzoek noodzakelijk om met voldoende overtuiging te verdedigen dat het bezigen van 'een redelijke wetsuitleg' als legitimering van de betekenis van (onderdelen van) wettelijke bepalingen twijfelachtig is. Van een duidelijke toegevoegde waarde van de wijze waarop de redelijke wetsuitleg in de besproken zaken wordt gehanteerd kan niet worden gesproken. Zowel bij evidente gevallen als bij gevallen waarbij de Hoge Raad een (goed verdedigbare, maar) niet-evidente betekenis geeft aan een bepaalde term of norm heeft de redelijke wetsuitleg weinig meerwaarde en kan die zelfs (onbedoeld) het karakter krijgen van een machtswoord.

De uitleg wordt niet zozeer redelijk en wint niet aan legitimiteit door te vermelden dat deze redelijk is, als wel door de onderbouwing van de beslissing. Een formulering "een redelijke wetsuitleg brengt mee dat ..." zou dus moeten worden gekarakteriseerd als een *aankondiging van een resultaat* dat het meest aansluit bij de doelstellingen van het strafrecht en past binnen het rechtssysteem. De kracht is dan niet gelegen in de redelijkheid op zichzelf, maar in een inzichtelijke, beargumenteerde afweging. Het als zodanig benoemen van de redelijkheid van de wetsuitleg is daarbij niet nodig: ook zonder het benoemen ervan mag men aannemen dat de Hoge Raad de wet redelijk uitlegt.

- [1] *S.R. (Sven) Bakker is wetenschappelijk medewerker bij de Hoge Raad der Nederlanden. D. (Dino) Bektesevic is advocaat bij Bektesevic Ter Steeg Advocaten in Amsterdam. Deze bijdrage is op persoonlijke titel geschreven.*
- [2] In de jurisprudentie komen beide varianten voor. Bij gebrek aan een noemenswaardig verschil in toepassing zullen de termen als synoniemen worden gebruikt. In gelijke zin: M.J. Borgers, 'Redelijke wetsuitleg en strafrechtelijke aansprakelijkheid', AA 2008, afl. 3, p. 232. Iets kritischer en de voorkeur uitsprekend voor 'redelijke wetstoepassing': M.E. Bruning, 'Over redelijke wetstoepassing en hanteerbaarheid van het Nederlands privaatrecht - mogelijkheden en grenzen in de rechtsvormende rechtspraak op grond van de billijkheid', in: R. de Graaff, T.A. Keijzer, C.C. de Kluiver en M. Samadi (red.) *Rechtsvorming door de Hoge Raad*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2016, p. 93.
- [3] Vgl. Borgers 2008; J. de Hullu, *Materieel Strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 102-103.
- [4] HR 31 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BQ9252, NJ 2012/536, m.nt. N. Keijzer.
- [5] HR 12 maart 2012, ECLI:NL:HR:2013:BZ2653, NJ 2013/437, m.nt. N. Keijzer.
- [6] HR 11 april 2017, ECLI:NL:HR:2017:652, NJ 2017/278, m.nt. T. Kooijmans.
- [7] Bijv. HR 15 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:1993, NJ 2022/195, m.nt. R.J.B. Schutgens, aangaande de toepasselijkheid van een uitzondering op een gemeentelijk verbod op het bij zich hebben van messen en andere zaken die als steekwapens kunnen worden gebruikt op door de burgemeester aangewezen wegen.
- [8] Bijv. HR 15 juni 2021, ECLI:NL:HR:2021:806, NJ 2021/238, aangaande de reikwijdte van de voorwaarde uit art. 421, vierde lid, Sv: 'indien geen hoger beroep is ingesteld'.
- [9] Bijv. HR 3 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:377, NJ 2021/39, m.nt. P.A.M. Mevis, aangaande de aanvang van de terbeschikkingstelling wanneer de rechter de dadelijke uitvoerbaarheid ervan beveelt.
- [10] Vgl. N. Rozemond, *Strafvorderlijke rechtsvinding* (diss. VU), Deventer: Gouda Quint 1998, p. 355-357; J. de Hullu, *Materieel Strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 100.
- [11] Zie in dit kader ook: De Hullu 2021, p. 106, alsmede F.T. Groenewegen, *Wetsinterpretatie en rechtsvorming* (diss. UvA), Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2006, p. 17-38 waarin de nadruk ligt op het bestuursrecht en het privaatrecht.
- [12] Deze drie aanleidingen kunnen ook overlap vertonen.
- [13] Of meervoud: wetgevers. Als gevolg van meerlagigheid van de rechtsorde kunnen wettelijke bepalingen onderhevig zijn aan interpretatie. Zie in dit kader ook het in het navolgende aan de orde komende 'harmoniserende interpretatie'.
- [14] Te denken valt aan het bewust of onbewust gebruiken van vage termen of open normen, zoals 'schuld' en 'ernstige bezwaren'.
- [15] HR 10 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV5627, NJ 2012/266.
- [16] HR 3 november 2015, ECLI:NL:HR:2015:3203, NJ 2015/460. In het kader van deze bijdrage ook interessant: met betrekking tot artikel 36f (oud) Sr is ook een arrest geweest waarin is geoordeeld dat de schadevergoedingsmaatregel ook kan worden opgelegd ten behoeve van erfgenamen van het slachtoffer, daar waar in het wetsartikel slechts was opgenomen 'het slachtoffer', HR 19 mei 2009, ECLI:NL:HR:2009:BH2793, NJ 2009/249. Vgl. ook HR 18 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG6156, r.o. 4.7.3, NJ 2009/282, m.nt. P.A.M. Mevis.

- [17] Zie hieromtrent uitgebreid: S.R. Bakker, L.B. Esser & W. Geelhoed, 'Rechterlijke afbakeningsstrategieën in het licht van een regel- en rechtenconceptie van legaliteit', in: J.G.H. Altena, J.P. Cnossen, J.H. Crijns e.a. (red.), *In onderlinge samenhang. Liber amicorum Tineke Cleiren*, Den Haag: Boom Juridisch 2021, p. 283-299, alsmede P.H.P.H.M.C. van Kempen, 'Van overcriminalisering naar een strafwaardigheidsbeginsel. Over onder meer doxing, seksuele misdrijven, euthanasie en verbodenbezitsdelicten', *DD* 2022/28, i.h.b. par. 6.3.
- [18] HR 5 april 2016, ECLI:NL:HR:2016:554, *NJ* 2016/315, m.nt. P.H.P.H.M.C. van Kempen.
- [19] HR 11 december 2007, ECLI:NL:HR:2007:BB4849, *NJ* 2008/438, m.nt. P.A.M. Mevis.
- [20] HR 5 juli 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ6690, *NJ* 2011/466, m.nt. N. Keijzer. Later voegde de Hoge Raad hieraan toe dat niet alleen het toebrengen van pijn of letsel mishandeling kan opleveren, maar ook het bij een ander teweegbrengen van een min of meer hevige onlust veroorzakende gewaarwording in of aan het lichaam. Vgl. HR 9 september 2014, ECLI:NL:HR:2014:2677, *NJ* 2014/402; HR 3 februari 2015, ECLI:NL:HR:2015:197, *NJ* 2015/99. Dit is in lijn met eerdere jurisprudentie: HR 11 februari 1929, *NJ* 1929, p. 503.
- [21] Zie uitgebreider: S.R. Bakker, *Uitzonderlijke excepties* (diss. EUR), Den Haag: Boom juridisch 2021.
- [22] HR 23 mei 1921, ECLI:NL:HR:1921:186, *NJ* 1921, p. 564, m.nt. B.M. Taverne.
- [23] HR 11 mei 1982, ECLI:NL:HR:1982:AC1987, *NJ* 1982/583, m.nt. A.C. 't Hart.
- [24] HR 31 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BQ9252, *NJ* 2012/536, m.nt. N. Keijzer.
- [25] HR 21 november 1892, *W* 6282: "O. te dien aanzien: dat de telephoon is eene soort van elektrische telegraaf, en wel een klanktelegraaf, in tegenstelling van de teeken- of schrifttelegrafen, terwijl tusschen de inrichting van de telephoon en van de overige elektrische telegrafen geen wezenlijk verschil bestaat ten aanzien van het teweegbrengen van klanken of teekens op andere plaatsen door middel van den electrischen stroom."
- [26] HR 21 juni 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD0370, *NJ* 1989/143, m.nt. A.C. 't Hart.
- [27] Een luchtkussenvoertuig dat geen direct contact met de ondergrond c.q. het water maakt en dus niet 'vaart', maar 'zweeft'.
- [28] HR 4 maart 1980, ECLI:NL:HR:1980:AD7429, *NJ* 1980/350, m.nt. Th.W. van Veen en HR 26 april 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD5848, *NJ* 1989/184.
- [29] HR 31 oktober 2017, ECLI:NL:HR:2017:2805, *NJ* 2018/121, m.nt. N. Rozemond.
- [30] HR 24 mei 2022, ECLI:NL:HR:2022:687 en ECLI:NL:HR:2022:688, *NJ* 2022/249, m.nt. N. Keijzer.
- [31] HR 21 juni 1943, *NJ* 1943/559.
- [32] HR 17 november 1970, ECLI:NL:HR:1970:AB5129, *NJ* 1971/373, m.nt. C. Bronkhorst.
- [33] HR 9 februari 2016, ECLI:NL:HR:2016:213, *NJ* 2016/257, m.nt. N. Rozemond.
- [34] Zie HR 12 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ2652, *NJ* 2013/437, m.nt. N. Keijzer, waarin de Hoge Raad is teruggekomen op zijn eerdere standpunt uit HR 21 april 1998, ECLI:NL:HR:1998:ZD1026, *NJ* 1998/781, m.nt. J. de Hullu.
- [35] HR 27 november 1984, ECLI:NL:HR:1984:AC8615, *NJ* 1985/106, m.nt. Th.W. van Veen. Zie ook de beschrijving van deze zaak en andere maatschappelijk gevoelige zaken in P.A.M. Mevis, 'Over begraven, kraken en euthanasie: rechtsvinding in maatschappelijk gevoelige zaken', in: G. Knigge, F.F. Langemeijer, A.J. Machielse e.a. (red.), *Gehoord de procureur-generaal. Opstellen aangeboden aan prof. mr. J.W. Fokkens*

ter gelegenheid van zijn afscheid als Procureur-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden, Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 209-219.

[36] A.C. 't Hart in zijn annotatie onder HR 21 juni 1988, ECLI:NL:HR:1988:AD0370, NJ 1989/143.

[37] Zie voor een meer privaatrechtelijk ingestoken overzicht o.a.: C.E. Smith, *Regels van rechtsvinding*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2007, par. 6.5.

[38] J. Rimmelink, *Mr. D. Hazewinkel-Suringa's Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht*, Deventer: Gouda Quint 1996, p. 79. Zie wel de categorisatie van interpretatiemethoden die wordt besproken in H.T.M. Kloosterhuis & C.E. Smith, 'Regels van redelijke rechtsvinding', AA 2021, afl. 6, p. 642-646. De categorisatie geeft een rangorde weer tussen de interpretatieve argumenten met betrekking tot de legitimatie, *het onderbouwen van een beslissing*. In de fase van heuristiek, *het vinden van een redelijke interpretatie*, spelen alle interpretatiemethoden een rol.

[39] M.J. Borgers, *Bij nader inzien* (afscheidsrede VU), Deventer: Wolters Kluwer 2016, p. 34: "Het gebruik van parlementaire stukken die voorafgaand aan de aanvaarding van een wet tot stand zijn gekomen, staat daarmee vooral in de sleutel van het zoeken naar het doel waarvoor het wettelijke voorschrift is ingevoerd, en de plaats van dat voorschrift binnen de systematiek van de wet. Wetshistorische interpretatie is in zoverre nauw verbonden met teleologische en wetssystematische interpretatie."

[40] C. Kelk, *Studieboek materieel strafrecht* (bewerkt door F. de Jong), Deventer: Wolters Kluwer 2019, p. 113. Hierbij kan bijvoorbeeld aansluiting worden gevonden bij de technische betekenis van begrippen of bij de betekenis naar gewoon spraakgebruik.

[41] Zie nader: M. Borgers, 'Wetshistorische interpretatie in de strafrechtspraak', in: M.S. Groenhuijsen & J.B.H.M. Simmelink, *Glijdende schalen. Liber amicorum J. de Hullu*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2003, p. 51-69. Eveneens nuancerend m.b.t. de waarde van de wetshistorische interpretatiemethode: N. Rozemond, 'De rechtsvindingsleemte in het strafrecht', *RM Themis* 2008, afl. 1, p. 13-18. Bij internationaal geïnspireerde delicten kan de internationale regelgeving en eventueel de verdragsgeschiedenis van belang zijn voor de interpretatie, De Hullu 2021, p. 102.

[42] K. Lindenberg & H.D. Wolswijk, *Het materiële strafrecht*, Deventer: Wolters Kluwer 2021, p. 45; De Hullu 2021, p. 102.

[43] Lindenberg & Wolswijk 2021, p. 45; De Hullu 2021, p. 102-103.

[44] Kelk 2019, p. 114. Zie voor uiteenlopende voorbeelden ook: A.C. 't Hart, *De meerwaarde van het strafrecht*, Den Haag: Sdu 1997, p. 182-185.

[45] Kelk 2019, p. 186.

[46] Vgl. verdrags- en richtlijnconforme interpretatie.

[47] Vgl. de door Pontier gepresenteerde 'dynamisch-evolutieve interpretatie': het rekening houden met ontwikkelingen in het rechtsdenken sinds de totstandkoming van de wet. J.A. Pontier, *Rechtsvinding*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 1998, par. 2.4.1.g.

[48] Rimmelink1996, p. 78-79.

[49] Pontier 1998, par. 2.4.4.

[50] Rimmelink 1996, p. 78. De Hullu noemt in een adem 'de rationale of teleologische interpretatie', De Hullu 2021, p. 102.

[51] E.T. Feteris, 'De rol van pragmatische argumentatie in het recht: zelfstandige of aanvullende argumentatie?', in: E.T. Feteris, H. Kloosterhuis, H.J. Plug & J.A. Pontier (red.), *Met recht en reden. Bijdragen*

[52] Groenewegen 2006, p. 184-185.

[53] Vgl. Borgers 2008, p. 232 en de daarin opgenomen verwijzingen; De Hullu 2021, p. 102-103.

[54] Borgers 2008, p. 233.

[55] Daarmee is beslist niet gezegd dat redelijke wetsuitleg in de feitenrechtspraak geen rol van betekenis speelt. Alleen al de zoekterm “redelijke wetsuitleg” levert 182 ‘hits’ op in de op rechtspraak.nl gepubliceerde strafrechtelijke feitenrechtspraak.

[56] De laatste raadpleging dateert van 1 november 2022. Overigens worden diverse rechtsoverwegingen waarin de redelijke wetsuitleg wordt gebezigd herhaald. Een voorbeeld hiervan betreft de ‘standaardoverweging’: “De wet voorziet niet in de mogelijkheid dat de rechter zal gelasten dat een vrijheidsstraf zal worden tenuitvoergelegd die van langere duur is dan de niet tenuitvoergelegde straf. Een redelijke wetsuitleg brengt mee dat het de rechter ook niet vrij staat, als hij op grond van artikel 6:6:21 lid 2 Sv in plaats van de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf de tenuitvoerlegging van een taakstraf gelast, vervangende hechtenis te bevelen waarvan de duur langer is dan de duur van de niet tenuitvoergelegde vrijheidsstraf.”

[57] Zie bijv. HR 5 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW4230, NJ 2012/670, m.nt. F.W. Bleichrodt, waarin met betrekking tot een voorbereiding van brandstichting is overwogen dat een redelijke wetsuitleg meebrengt dat het opzet van de voorbereider moet zijn gericht op brandstichting (...), alsmede dat zijn opzet tevens moet zijn gericht op het in artikel 157 Sr omschreven gevaar, in die zin dat dit opzet betrekking moet hebben op het naar algemene ervaringsregels voorzienbare gevaar van bedoelde voorwerpen en/of stoffen voor de door artikel 157 Sr beschermde rechtsgoederen.

[58] Zie bijv. omtrent de kwalificatie-uitsluitingsgrond m.b.t artikel 420bis Sr in geval van een aanvaarding van een nalatenschap waarbij de erfgenaam goederen voorhanden krijgt in de zin van die wetsbepaling: HR 5 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU6712, NJ 2006/612, m.nt. M.J. Borgers.

[59] Zie bijv. HR 2 juli 2019, ECLI:NL:HR:2019:1023, NJ 2019/305 aangaande de toepassing van artikel 63 Sr in combinatie met artikel 77gg, tweede lid, Sr; HR 24 mei 2022, ECLI:NL:HR:2022:286 aangaande de totale duur van gijzeling voor schadevergoedingsmaatregelen (artikel 6:4:20 Sv) in geval van samenloop a.b.i. artikel 57 en 58 Sr.

[60] HR 15 april 2003, ECLI:NL:HR:2003:AF2318, NJ 2003/432, m.nt. P.A.M. Mevis over de bevoegdheid van de enkelvoudige raadkamer een verzoek tot opheffing van de voorlopige hechtenis te behandelen. Zie ook HR 26 maart 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ5568, NJ 2013/208, HR 3 maart 2015, ECLI:NL:HR:2015:505, NJ 2015/311, m.nt. M.J. Borgers en HR 18 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG1596, NJ 2009/282, m.nt. P.A.M. Mevis.

[61] HR 8 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM0154, NJ 2010/340, HR 11 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX4295, NJ 2012/691, m.nt. T.M. Schalken.

[62] HR 20 september 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ8901, NJ 2011/439, HR 12 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2316, NJ 2017/356.

[63] Zie bijv. HR 10 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BR1143, NJ 2012/439, m.nt. P.A.M. Mevis, HR 25 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1770.

[64] HR 3 juni 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC9015, NJ 2008/484, m.nt. A.H. Klip, HR 25 november 2014, ECLI:NL:HR:2014:3419.

[65] HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BX5566, NJ 2013/402, m.nt. M.J. Borgers, HR 16 juni 2020,

ECLI:NL:HR:2020:1056, NJ 2020/298, m.nt. W.H. Vellinga.

[66] HR 21 mei 2013, ECLI:NL:HR:2013:CA0399, NJ 2015/277, m.nt. P.A.M. Mevis met verwijzing naar HR 14 juni 1977, ECLI:NL:HR:1977:AD5641, NJ 1978/435.

[67] HR 10 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV5627, NJ 2012/266, HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1792, NJ 2022/67, m.nt. W.H. Vellinga; HR 30 november 2021, ECLI:NL:HR:2021:1800, NJ 2022/68, m.nt. W.H. Vellinga.

[68] HR 15 april 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4199, NJ 2008/249.

[69] HR 12 juni 2007, ECLI:NL:HR:2007:BA0426, NJ 2007/347.

[70] Zie het huidige artikel 87 Sv en in het bijzonder [Kamerstukken II 2003/04, 29253, 11](#).

[71] Vgl. HR 18 november 1997, ECLI:NL:HR:1997:ZD0858, NJ 1998/225, m.nt. J. de Hullu, HR 20 september 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ8901, NJ 2011/439, HR 25 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1770, NJ 2019/429, m.nt. T. Kooijmans.

[72] Ook in HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BX5566 werden wetshistorische, wetssystematische en teleologische argumenten gebruikt voor de beantwoording van de vraag of artikel 591a (oud) Sv ook van toepassing kan zijn bij een sepot en/of een artikel 12 Sv-procedure.

[73] Vgl. ook HR 12 september 2017, ECLI:NL:HR:2017:2316, NJ 2017/356.

[74] Vgl. bijvoorbeeld ook HR 1 juni 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO5857, NJ 2004/403 waarin de Hoge Raad ook opschreef wat het nadeel van een andere uitleg zou zijn.

[75] De bescherming van het natuurschoon en in het bijzonder de natuurwetenschappelijke betekenis van een beschermd natuurmonument. Zie omtrent dit arrest uitgebreider: Borgers 2008, p. 229-236.

[76] A.J. Machielse in: J.W. Fokkens, E.J. Hofstee & A.J.M. Machielse (red.), *Wetboek van Strafrecht - Noyon, Langemeijer, Remmelink*, Deventer: Wolters Kluwer, artikel 306 Sr, aant. 4 (online; bijgewerkt tot 1 oktober 2012).

[77] Vgl. voor andere voorbeelden waarin wetssystematiek een rol speelt het hierboven besproken arrest HR 15 april 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4199, NJ 2008/249 en HR 1 april 2014, ECLI:NL:HR:2014:776, NJ 2014/207.

[78] HR 25 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1770, NJ 2019/429, m.nt. T. Kooijmans, HR 15 december 2020, ECLI:NL:HR:2020:1970, NJ 2021/378, m.nt. J.W. Ouwkerk.

[79] H.T.M. Kloosterhuis & C.E. Smith 2021, p. 645.

[80] Vgl. de eerste aanleiding voor interpretatie, beschreven in par. 2.

[81] De Hullu 2021, p. 108.

[82] C.P.M. Cleiren, 'Het legaliteitsbeginsel', in: C.P.M. Cleiren, Th.A. de Roos & M.A.H. van der Woude, *Jurisprudentie Strafrecht Select*, Den Haag: Sdu uitgevers 2008, p. 285-306.

[83] Lindenberg & Wolswijk 2021, p. 46. Met betrekking tot excepties is het spiegelbeeld zichtbaar: restrictieve uitleg daarvan levert immers een zekere uitbreiding van strafbaarheid op.

[84] Vgl. over extensieve interpretatie in geval van opsporingsbevoegdheden L. Stevens, 'Over vangnetbepalingen voor de opsporing', DD 2020/67, par. 2.2 en G.J.M. Corstens, *Het Nederlands strafprocesrecht* (bewerkt door M.J. Borgers en T. Kooijmans), Deventer: Kluwer 2021, p. 33-34.

- [85] HR 20 september 2011, ECLI:NL:HR:2011:BQ8901, *NJ* 2011/439.
- [86] HR 8 juni 2010, ECLI:NL:HR:2010:BM0154, *NJ* 2010/340.
- [87] HR 18 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG1596, *NJ* 2009/282, m.nt. P.A.M. Mevis.
- [88] HR 10 januari 2012, ECLI:NL:HR:2012:BR1143, *NJ* 2012/439, m.nt. P.A.M. Mevis.
- [89] Zie bijvoorbeeld HR 9 april 2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ6526, *NJ* 2013/230; HR 1 juli 2014, ECLI:NL:HR:2014:1496, *NJ* 2014/441, m.nt. M.J. Borgers, r.o. 2.78; HR 27 september 2022, ECLI:NL:HR:2022:1252.
- [90] Borgers 2008, p. 232; Pontier 1998, p. 44.
- [91] HR 10 april 2012, ECLI:NL:HR:2012:BV5627, *NJ* 2012/266.
- [92] Zie hierover A.J.A. van Dorst & M.J. Borgers, *Cassatie in strafzaken*, Deventer: Kluwer 2022, p. 213-217.
- [93] HR 18 november 2008, ECLI:NL:HR:2008:BG1596, *NJ* 2009/292, m.nt. P.A.M. Mevis, HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BX5566, *NJ* 2013/402, m.nt. M.J. Borgers, HR 25 september 2018, ECLI:NL:HR:2018:1770, *NJ* 2019/429, m.nt. T. Kooijmans.
- [94] Zie bijvoorbeeld HR 5 september 2006, ECLI:NL:HR:2006:AU6712, *NJ* 2006/612, m.nt. M.J. Borgers, HR 14 december 2010, ECLI:NL:HR:2010:BO2966, *NJ* 2011/313, m.nt. J.M. Reijntjes, HR 5 juni 2012, ECLI:NL:HR:2012:BW4230, *NJ* 2012/670, m.nt. F.W. Bleichrodt, HR 21 april 2020, ECLI:NL:HR:2020:773, *NJ* 2020/329, m.nt. J.W. Ouwerkerk.
- [95] Van Dorst & Borgers 2022, p. 7-8.
- [96] Zie voor een voorbeeld in het formele strafrecht HR 11 september 2012, ECLI:NL:HR:2012:BX4295, *NJ* 2012/691, m.nt. T.M. Schalken waarin de Hoge Raad bepaalde dat instemming in de zin van art. 316, tweede lid, Sv ook stilzwijgend kan geschieden. Een uitleg waarin expliciete en ondubbelzinnige instemming van de verdachte/verdediging/officier van justitie zou worden verlangd, zou zich ook laten denken.
- [97] Van Dorst & Borgers 2022, p. 153.
- [98] Evengoed kan worden betoogd dat als iets evident is, uitleggen waarom dat zo is heel eenvoudig is.
- [99] In dit licht zou het bezigen van de redelijke wetsuitleg een signaal naar de wetgever en de start van een dialoog tussen wetgevende en rechtsprekende macht kunnen zijn. Indien de wetgever (de redelijkheid van) de uitleg van de rechter niet onderschrijft, zal hij in actie moeten komen. Zie in dit kader o.a. F.W. Bleichrodt, 'Dynamiek tussen de wetgever en de strafrechter', *NJB* 2020, afl. 24, p. 1722-1727; M.J. Borgers, 'De communicatieve strafrechter', in: W.J.M. Voermans, M.J. Borgers & C.H. Sieburgh, *Controverses rondom legaliteit en legitimatie* (Handelingen Nederlandse Juristen-Vereniging, deel 2011-1), Deventer: Kluwer 2011, p. 103-185; P.A.M. Mevis, 'Introductie: de betekenis van het legaliteitsbeginsel in de rechtsontwikkeling naar een eigentijds strafrecht', in: P.C. Bogert & T. Kooijmans (red.), *Over de grens van het legaliteitsbeginsel*, Deventer: Gouda Quint 2000, p. 1-35. Een en ander neemt overigens niet weg dat de rechter dat signaal ook met andere woorden kan geven dan "een redelijke wetsuitleg brengt mee dat ...".
- [100] Zoals gebeurde in HR 15 april 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC4199, *NJ* 2008/249, r.o. 3.4. Een andere modaliteit, die de Hoge Raad kan hanteren, is het duiden (en beargumenteren) dat het alternatief tot *onredelijke* resultaten of gevolgen zou leiden. Vgl. HR 14 maart 2017, ECLI:NL:HR:2017:416, *NJ* 2017/136 m.nt. T. Kooijmans, r.o. 4.4: "(...) Bij een andere uitleg zou onduidelijk zijn wat de zelfstandige betekenis is van het in art. 140, vierde lid, Sr opgenomen begrip "verlenen van geldelijke steun"."; HR 27 maart 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB0744, r.o. 3.7: "Redelijke uitleg (...) brengt mee dat onder "doodslag uit onvoorzichtigheid" slechts dood door schuld dient te worden verstaan en dat de enkele term "doodslag" in

die bepaling ook de in voorwaardelijk opzettelijke vorm begane doodslag omvat. Een andere uitleg zou niet stroken met de op dit stuk ontwikkelde rechtsopvattingen.” Vgl. ook HR 1 juni 2004, ECLI:NL:HR:2004:AO5857, *NJ* 2004/403.